

De Appelboom

Paula Boon-Thieleman

2012

In de herfst van 1939 betreft Gerrit Thieleman met zijn vrouw Anna, zoon en vijf dochters een woning in de Arnhemse wijk de Geitenkamp.

Ik, de appelboom, sta dan al jaren in de tuin die bij de woning hoort.

Om meer licht in de tuin te krijgen spoort Anna Gerrit aan de zaag in mijn stam te zetten. Geschrokken wacht ik af. Na lang wikken en wegen zegt Gerrit: 'De boom blijft staan'. Van blijdschap laat ik mijn dorre blad ritselen. Anna loopt met een verbeterd gezicht weg en Gerrit maakt een begin om de aarde rondom mijn stam om te spitten. Het is alsof daardoor mijn wortels meer zuurstof krijgen. Na verloop van tijd gaat Gerrit er behoorlijk van zweten. Hij neemt even rust om met een rode zakdoek het zweet van zijn hoofd te vegen.

Doordat de tuin afloopt komt Gerrit op het idee om ongeveer in het midden van de tuin een trapje van zes treden te metselen. In de toekomst zal er een boven- en een benedentuin zijn. Vlak naast het trapje laat hij een gootje lopen, waardoor het regenwater vanuit de boventuin zijn weg kan vinden naar de put in de benedentuin. Aan de rechterkant van het trapje wil Anna bloemen tegen de oplopende aarde planten. Links achter het schuurtje gaat voor opslag dienen.

Onder, bij Anna haar tuintje, graaft Gerrit een diepe geul. Daarin plaats hij op zijn kant drie betonnen platen. Zij gaan er voor zorgen de aarde op het bergje te houden wanneer het regent. Vanaf het trapje loopt midden door de boventuin een smal pad achter mijn stam langs tot tegen de meidoornhaag. Deze haag omzoomt de hele tuin op het stukje afscheiding met de burens. Deze afscheiding is van gaas. In de uiterste hoek, rechts in de boventuin, maakt Gerrit een composthoop. Aan weerszijden van het pad wil Gerrit zijn groententuin. Volgens Anna zal ik, de appelboom, er met mijn blad veel schaduw op werpen.

Gerrit plaatst, vier meter uit elkaar, twee waslijnpalen in beton. Daar tussen spant hij lijnen. In het vervolg kan Anna hier de was aan te drogen hangen. Na de winter zal men verder zien.

Vanuit de boventuin heb ik zicht op het huis met kruisramen. Aan het huis is een uitbouw met een plat dak. De deur en het raam van de uitbouw gaan naar buiten open. Dicht tegen de uitbouw staat een houten schuur met daar tegen aan de zinken vuilnisbak. Boven in het dak van het huis is een dakkapel met openslaande ramen waar voorlangs een brede goot loopt. Twee meter rechts van de dakkapel en links op het dak staat de schoorsteen. Het huis en de schuur zijn bedekt met rode pannen. Witte gordijntjes sieren de ramen.

Buiten de tuin langs loopt een pad dat voor passanten in de wijk beschikbaar is. Het pad gaat berg op of af. Het is in welke richting men gaat. Met het oog op privacy plant Gerrit in de benedentuin twee seringenboompjes en plaatst een rietmatten schutting. Gerrit werkt snel, of hij de schutting wel stevig zet?

Vroeg in de morgen, het is nog donker, gaat er licht aan in het huis en even later komt er rook uit de schoorsteen. Tegen zes uur komt Gerrit met zijn zoon Gerard naar buiten. Uit het schuurtje halen zij de fietsen, een jute tas komt aan het stuur, daarna vertrekken zij.

In het huis wordt men wakker. Ik hoor geroep:

'Allemaal opstaan.' De gordijnen worden open geschoven. Achter de ramen helpt het oudste meisje Rika, haar jongere zusjes bij het aankleden.

Terwijl wind en regen mijn kale takken teisteren, schaart Anna zich met haar dochters rondom de tafel waarop het ontbijt klaar staat.

Intussen komen er vele kinderen over het pad, allemaal op weg naar school. Bij de rietmatten schutting blijven enkele van hen staan, zij roepen: 'Rika!' Na even gaat de deur open en sluiten vier van de vijf meisjes Thieleman zich bij het groepje aan.

In de kamer ruimt Anna de tafel af, kleedt zij Stientje aan en verlaat daarna de kamer.

Vanuit mijn kruin bekijk ik de buurt. De tuinen van de familie Willemse, Bos, Spiek, Visser, Milder, Pech en Pol grenzen allemaal aan het pad.

Bos houdt van de fanfare, de muziekvereniging komt in zijn tuin bijeen. De aarde is er in vast getrapt. Geen plant of bloem schiet daarin wortel.

Voor zijn duiven heeft Spiek een hok gebouwd dat de helft van zijn tuin inneemt. De rest is grasmat en daarop speelt zijn zootje Huib.

Visser boert op zijn tuin, hij heeft een varken, kippen, konijnen er loopt een hond, poes en er staat een prachtige perenboom in zijn tuin. Visser heeft een vrouw, een dochter en een zoon.

Peter Pech heeft samen met zijn vrouw Cornelia twee zonen en die knaapjes heeft hij niet in de hand. Pech is werkeloos. Buurman Milder spoort Pech vaak aan groenten op zijn tuin te verbouwen.

'Het geld komt je dan toe groeien Pech en groente is goed voor jouw jongens.'

De naaste burenen van Thieleman zijn: Familie Pol en Milder.

Familie Milder telt vader, moeder, twee zonen en twee dochters.

Familie Pol en vrouw. De bloementuin van Pol is in de zomer een lust voor het oog.

In de wintermaanden komt men alleen in de boventuin boerenkool afsnijden, afval op de composthoop brengen en bij goed weer het wasgoed te drogen hangen. Krabben aan mijn stam doet mij schrikken. Voezie, de grijs gestreepte kater van de nieuwe bewoners heeft het op zijn heupen, hij scherpt zijn nagels aan mijn stam. Een Merel zoekt naar voedsel. Voezie houdt zich stil. Van achter mijn stam langs bespiedt Voezie de Merel. Voorzichtig sluipt hij in zijn richting. Mijn takken verstijven, stel dat! Plotseling scheren de duiven van Spiek over de tuin. Mis Voezie!

Regen gaat over in sneeuw. De tuinen komen in wit gewaad. Geen mens komt over het pad. De morgen duurt mij lang. Als om twaalf uur de scholen sluiten, dan pas komt er weer leven.

De deur van het huis gaat open, daar is Anna met kleine Stientje. Anna heeft een donker uiterlijk, haar zoon lijkt op haar. De meisjes hebben meer van Gerrit, blauwe ogen en donkerblond haar. Gerard, Annie en Stientje kijken scheel, Al heel jong dragen zij een bril.

Om niet uit te glijden komt Anna met Stientje heel voorzichtig tot aan het trapje. Anna maakt het trapje sneeuwvrij, daarna strooit ze brood.

'Voor de vogeltjes' zegt Stientje. Vlug gaan ze weer in huis. Even later staat Stientje voor het raam en beleeft ze plezier aan het pikken van mussen, vinken en merels.

Als de kinderen om twaalf uur van school over het pad naar huis keren geeft de sneeuw hen veel pret. Harde sneeuwballen treffen mijn kruin.

Tegen de avond komt Gerrit thuis. Op zijn fiets heeft hij een dennenboom vervoerd. Hij laat hem van de fiets op de plaats vallen. Als Anna naar buiten komt pakt Gerit de boom bij de piek zodat Anna hem goed kan bekijken.

'Naar je zin?'

'Prachtig Gerrit.'

'Op weg naar huis zag ik hem op mijn pad en ik dacht: Dit wordt met kerst de onze.'

De gordijnen zijn niet gesloten wanneer Anna de meisjes in de tobbe wast. Rika helpt haar zusjes bij het afdrogen en steekt ze in de ponnen. Daarna krijgen de kinderen iets te eten. Even later gaat het licht boven in het huis aan. De meisjes gaan in bed.

Intussen plaatst Gerrit de dennenboom in een emmer. Hij schept aarde om de stam en drukt het stevig aan. Een, twee, drie, telt Gerrit, voordat hij de emmer met boom van de

aarde tilt. Met het hele gevaarte gaat hij in huis om het achter de ramen op een tafel te plaatsen.

Anna tuigt samen met Rika, de boom op. Prachtig zoals hij staat te schitteren! Kort daarna worden de gordijnen gesloten.

De vorst valt in. Scherpe wind doet mijn takken kraken. In de verte luidden de klokken. Het licht van de straatlantaarn valt over het pad. Heldere sterren sieren de hemel. Na een koude nacht wordt het weer dag.

Gordijnen in het huis gaan open. In de dennenboom flikkeren de kaarsjes. De meisjes bekijken vol bewondering de glitters in de boom. De tafel staat feestelijk gedekt. In de woningen rondom mij wordt flink gestookt. Dikke rookpluimen komen uit de schoorstenen. Men blijft in huis.

Na twee dagen wordt er in het huis gepoetst en geruimd. Allemaal helpen zij een handje. Annie brengt iets naar de vuilnisbak bij het schuurtje. Zij zet het op een gillen als haar handen aan het zinken deksel blijven kleven. Anna komt op het gegil af, in plaats dat zij Annie troost, zegt ze boos: 'Wat ben jij toch een slutje, (Anna heeft Annie de naam slutje gegeven omdat zij vaak alles verkeerd doet). Hoe vaak heb ik al niet gezegd dat je met natte handen in de vrieskou van ijzer af moet blijven.'

Buurtkinderen hebben een glijbaan op het pad langs de tuin gemaakt. Ze beleven grote pret. Annie staat beteuterd met haar handen in verband, ze is bang om te vallen. Toon Milder neemt haar voor op de slee.

Na even is buurman Pol het gejoel op het pad zat. Ondanks het protest van de kinderen leegt hij de aslade op de baan. Amper is Pol weer in huis of de jeugd bekogeld zijn deur met sneeuwballen.

Het raam van de uitbouw staat open. Het licht schijnt op de plaats. De geur van olie trekt over de tuin. De meisjes mogen van Anna niet in de uitbouw.

'Veel te gevaarlijk is het bij de hete olie.'

Trappelend van ongeduld staan Annie, Paula en Martha voor het open venster. Eindelijk wordt hen door het venster een oliebol aangegeven. Ik, de Appelboom, hoor hun gesmak.

De kaarsjes in de kerstboom worden weer aangestoken. Het ziet er daar binnen gezellig uit. Gerrit in de armstoel rechts en Anna links van de boom. Bij de tafel zitten de meisjes. Gerard komt naar buiten en vertrekt met de fiets. Wat moet een oudere broer, met al die zusjes?

Gerrit brengt de kerstboom ontdaan van al zijn pracht in de boventuin. 'Kom meiden we gaan het oude jaar verbranden.' Hij steekt er de vlam in en terwijl de meisjes om het vuur huppelen, wensen Gerrit en Anna elkaar het allerbeste voor 1940.

Het vriest dat het kraakt, desondanks komt Anna met een mand wasgoed naar de boventuin. Haastig wil ze het goed aan de lijnen kwijt. Bij wind en zon zal ze het goed droog binnen halen. Gerard, keurig gekleed, komt met een lachend gezicht de plaats op. Onder bij het trapje blijft hij staan. Anna kijkt haar zoon vol verwachting aan.

'Toe jong zeg op' vraagt ze ongedurig.

'Afgekeurd, waar dat schelen oog van mij al niet goed voor is moetje!' Moetje is een koosnaam van Gerard voor zijn moeder. Voor de grap zet hij zijn ogen nog scheler. Anna is zichtbaar blij met het nieuws.

Toevallig komt het buurmeisje Nel Milder over het pad. Zij is nog maar kort getrouwd. Door oorlogsdreiging is haar man voor mobilisatie opgeroepen. Menigmaal zag ik het knappe stel over het pad gaan. Zij met haar blonde krullen en hij breed in de schouders en lang van postuur. Aan haar vertelt Gerard in geuren en kleuren: 'Gelukkig ben ik van

die militaire rotzooi af. Het is mij te spannend in Europa. Duitsland is Polen binnen gevallen.'

In april krijgt Gerrit het voorjaar in de kop. In boezeroen, pet iets schuin op het hoofd, een sigaret tussen de lippen, komt hij met een emmer en een kwast naar de boventuin. De kwast dompelt hij in de emmer met witkalk. Ik, de Appelboom, vraag me af wat zijn plan zal zijn. Zonder pardon besmeert hij mijn stam tot op de helft. 'Ziezo' zegt Gerrit tegen Martha, zij zit op het trapje met steentjes te spelen, als er nu insecten tegen de witte stam omhoog gaan worden zij door vogels opgepikt. Is het niet dat wij in de herfst graag gave appels oogsten? Nu nog even de keien aan het pad. Ga jij eens een beetje aan de kant Martha, dan neem ik het gootje langs het trapje ook even mee.'

'Papa, waarom smeert u het gootje en de keien ook wit?'

'Zij gaan ons in het donker het pad wijzen.'

Intussen staan de knoppen aan mijn takken op springen. Vanaf het trapje staat Gerrit mij te bewonderen. 'Mooi toch, het voorjaar' zegt hij tegen Anna. Zij wijst naar mij omhoog: 'Toch, voor meer licht in de tuin, zal die lange tak er af moeten.'

'De boom raakt er zijn vorm door kwijt.' Maar Anna blijft volhouden.

'Goed, als je het met alle geweld wilt, doe het dan zelf.'

'Jij weet best dat ik nu niet op een ladder ga.' Met tegenzin neemt Gerrit de zaag en zet hem onder toezien oog van Anna op mijn tak. De pijn trekt mij tot ver in de stam.

'Hier pak aan de tak.'

'Mooi, ik zet hem in een grote vaas.'

Terwijl Gerrit mistroostig naar mijn gehavende vorm kijkt, loopt Anna zingend met mijn tak in huis. Even later plant zij naast het trapje, in de oplopende aarde blauwe en gele violen. Gerrit houdt het op gladiolen en dahliabollen, met het oog op nachtvorst laat hij het poten van bonen en prei nog even achterwege.

In de winter is Anna zwaarlijvig geworden. Het zal toch niet waar zijn? Hebben ze aan zes kinderen nog niet genoeg?

Rika zet de trapleer op de plaats. Met de spons wast zij de ramen af en droogt zij ze na met de zeem. 'Denk je om de hoekjes' roept Anna.

'Annie laat jij je handen ook eens wapperen en veeg de plaats aan, Paula jij mag het grint rondom het huis wel harken en Martha pas jij maar even op Stientje.' Zo heeft Anna haar kinderen goed bezig.

Gerard heeft zijn eigen bezigheden hij heeft het achterwiel uit de fiets. 'Er is iets niet in orde met de naaf, ik moet naar de fietsenmaker om nieuwe kogeltjes' roept hij naar Gerrit. Wanneer Paula klaar is met harken komt Gerard de tuin weer in.

'Jij mag mij wel even helpen Paula. Houd je hand eens op.' Gerard legt er de glimmende nikkelen kogeltjes in, hij gaat op een oud veilingkistje zitten en neemt de naaf op zijn knieën.

'Wanneer ik er om vraag Paula, geef jij mij een kogeltje aan.' Heel voorzichtig legt Gerard, onder het toezien oog van Paula, de kogeltjes rondom in het vet.

In de meimaand laten de Perenboom en ik onze knoppen springen. Terwijl ik in zachtroze bloei sta, toot de bloesem van de perenboom wit. Daarbij verspreidt mijn bloesem een zoete geur. Door passanten word ik bewonderd.

'Jij staat er wel mooi roze te pronken maar wat je vorm betreft is het naadje' kraakt de Perenboom mij van over de haag toe.

'Jaloers, omdat passanten eerder op mij vallen? Wanneer men bij jou de neus over de haag steekt komt de stank van het varken je tegemoet. Je vruchten kunnen er wel naar gaan smaken. Zo die zit, nu geen opmerkingen meer over mijn vorm.'

Sinds dit voorval laat de Perenboom mij links liggen.

Heb ik haar niet eerder gezien die kleine gebogen vrouw? Zij loopt het pad af, de plaats op. Terwijl ze de deur van de keuken opent roept zij: 'Vrouw Wanet.' Volgens mij, de Appelboom, is er iets gaande in het huis. Even later staat Gerrit op de plaats. Onder bij

het trapje steekt hij een sigaret op, hij inhaleert flink. Hij komt mij nerveus voor. Annie, Paula en Martha worden naar buiten gestuurd. Zij weten even niet wat te spelen. 'Wacht' zegt Annie, 'ik haal mijn knikkerzak uit de schuur.' Zij deelt aan ieder drie glazen knikkers uit. Om de beurt laten ze door het gootje naast het trapje een knikker naar beneden rollen. Degene waarvan de knikker het verst op de plaats komt is de winnaar. Pas in de verre namiddag worden de kinderen door Rika in huis geroepen. Ik zie het licht boven aan gaan. Waarschijnlijk moeten ze direct in bed. Vrouw Wanet en Gerrit zijn in de huiskamer. Heel de avond en nacht branden de lampen in het huis. Tegen zes uur komt Gerrit met een emmer en schop naar buiten en gaat vrouw Wanet het pad weer op. Mijn God, wat begraaft Gerrit daar dicht bij de mesthoop?

Als er navelbandjes, luiers, en babykleertjes aan de lijn komen en als Rika ook nog naar buurvrouw Pol roept: 'We hebben er een zusje bij' wordt mijn vermoeden bevestigd.

'Wat wordt haar naam?'

'Ria.'

Arme Gerard, weer een zusje.

Vrouw Wanet komt dagelijks naar het huis, zij draagt vast en zeker de zorg voor moeder en kind.

Het ochtendrood komt licht zacht op en de tuinen komen langzaam in een steeds helderder licht. Vredig openen bloemen hun knoppen. De geur van seringes komt mij tegemoet. In de meidoornhaag nestelt zich een merelpaar, ze vliegen af en aan met takjes. Mussen tsjilpen in de dakgoot, de haan van Visser kraait, het varken knort, tortelduiven bedrijven de liefde op een van mijn takken, in het hok van Spiek koeren de duiven en door een zachte bries dwarrelt mijn bloesem op de aarde. Een voorjaarsmorgen om niet te vergeten!

Plotseling, 'BANG!' De hemel scheurt, de aarde trilt, ik sta verstijft en de Perenboom kraakt na weken stil zwijgen: 'Wat zal gebeurd zijn?'

De buurt is wakker, in nachtkleding komen ze de tuinen in. Kinderen huilen: 'Het is oorlog, het is oorlog.' Gerrit is al een week van huis. Gerard ontfermt zich over zijn zusjes, hij gaat met hen aan de wandel. Vrouw Wanet komt zoals gewoonlijk alle dagen maar als er een passant over het pad gaat staat zij al weer buiten. Uit gesprekken verneem ik dat de brug over de Rijn is opgeblazen, Duitsland Nederland binnen is gevallen en er op de Grebbeberg hevige gestreden wordt. Nu ben ik achter de oorzaak van de harde knal in de vroege morgen. Vrouw Wanet is wanhopig, haar zoon is in het leger en waar zou hij zich ophouden?

De ramen worden door Rika met plakband beplakt. Zodat de scherven niet naar binnen vliegen wanneer er onverhoopt weer een harde klap komt. Af en toe laat Anna zich achter de ramen zien.

Schoolkinderen komen niet meer over het pad, Duitse soldaten hebben de scholen bezet. Maar waar blijft Gerrit in deze situatie?

Zoals gewoonlijk wordt de was weer op de plaats gedaan. Terwijl vrouw Wanet het goed wast en uit het sop door de wringer haalt begint Rika met het spoelen van het goed in schoon water. Rika is een tweede moeder in het gezin. Altijd druk in de weer om het in en om het huis goed schoon te houden. In deze dagen heeft ze het wel erg druk omdat vrouw Wanet er het hoofd niet bij heeft. Nel komt over het pad en zij vertelt aan vrouw Wanet: 'Nederlandse soldaten zijn door de Duitsers krijgsgevangen gemaakt en verblijven nu achter de hekken op het terrein van de Sakseweimar kazerne. Gaat u met mij mee er heen? Misschien is uw zoon en mijn man er ook bij.'

Vlug droogt Vrouw Wanet de handen aan haar schort en weg gaat ze. Terwijl haar zusjes om haar heen hangen, staat Rika nu alleen voor de was. Ze mogen van Rika niet uit de tuin omdat het te gevaarlijk kan zijn en ook niet in huis want dan maken ze te veel rommel.

Als de was allang aan de lijn wappert, komt vrouw Wanet weer. Ze heeft van achter het hek met haar zoon gesproken. Nel haar man was niet tussen de krijgsgevangenen. Tevergeefs gaat ze steeds weer naar de kazerne.

Donkere wolken gaan over de tuin, regen en wind ontdoen mij van bloesem, ik ga nu vruchten vormen. Het geruis van vliegtuigen gaat over mij heen. Passanten kijken angstig omhoog. Na veertien dagen komt Gerrit in vuile kleren, met dikke baard en dodelijk vermoeid de plaats weer op. Anna komt voor het eerst na de bevalling naar buiten. 'Mijn God Gerrit, wat zie je er uit!' Even later zit de familie bijeen in de kamer. Gerrit in de armstoel voor het kamerraam. Met veel gebaren vertelt hij, wat hij vertelt, daar moet ik, de Appelboom, nog achter zien te komen. Nel loopt af en aan over het pad. Ze maakt een nerveuze indruk, haar eigen huis is ergens hier in de buurt, zij zoekt nu steun bij haar ouders. Smoorverliefd kwam Nel met haar Henk vaak over het pad. Nu is er geen lach op haar gezicht.

Ondanks de oorlog moet het dagelijkse werk weer gebeuren. Buurman Pol wiedt het onkruid uit zijn bloementuin en steekt de randjes rondom het gazon af. Visser mest het varkenshok uit en kruit de mest op een hoop. Spiek laat zijn duiven vliegen en kleine Huib roept naar zijn vader dat hij poepen moet. 'Verrekte jong, net nu ze vliegen' moppert Spiek.

Wanneer Gerrit de buurmannen druk in de weer ziet denkt hij aan de bonen, de gladiolen en dahliabollen die nodig in de aarde moeten. Als hij het trapje naar de boventuin op gaat ziet hij buurman Milder op zijn tuin. Milder is niet spraakzaam maar nu informeert hij aan Gerrit waar hij al die tijd heeft uitgehangen. Ik, de Appelboom, ben alert als Gerrit zijn ei aan buurman wel kwijt wil:

'Voor mijn werk was ik in Rotterdam toen het bombardement daar plaatsvond. Duizend angsten heb ik uitgestaan. De stad stond in brand en viel in puin. De bevolking was radeloos, vele doden en gewonden zijn er te betreuren. Ik weet niet meer hoe ik de stad ontvlucht ben. Lopend ben ik weer naar hier gekomen. Onderweg werd ik aangehouden door soldaten van het Nederlandse leger. Zij hielden mij gevangen, mijn hebben en houden wilden ze weten en ik moest in goed Nederlands zeggen: 'Scheveningen'. Ik kon een Duitse spion zijn? Na een paar dagen waren ze er achter dat het wel goed met mij zat.

Gelukkig ik ben weer heelhuids thuis. Rotmoffen om hier zomaar binnen te vallen.'

'Je hebt heel wat meegemaakt buurman. Ik wist niet wat ik zag toen ik je dodelijk vermoeid de straat in zag komen. Wij zitten in zak en as over Henk van ons Nel, ze heeft nog steeds niets van hem vernomen.'

'We gaan een donkere tijd tegemoet Milder.'

Dus zo zat dat met het lange uitblijven van Gerrit. Hij is er mager van geworden. Beide mannen hebben nu afleiding. Milder poot preiplantjes en Gerrit laat de boontjes stuk voor stuk in kleine voor gegraven kuiltjes vallen om ze daarna met wat aarde toe te dekken. Terwijl ze goed en wel bezig zijn komt Nel het pad af hollen. Als ze haar vader op de tuin ziet stamelt ze: 'Henk.'

Milder laat het werk liggen, hij weet blijkbaar genoeg. Troostend slaat hij een arm om zijn dochter en brengt haar in huis.

'Hij is gesneuveld.' Lang houdt het huilen aan.

Voor Gerrit is het plezier van tuinieren er voorlopig af. Eerst een sigaretje, hij inhaleert en gaat dan met het droevige nieuws naar Anna.

Na weken kunnen de kinderen weer in de scholen, gaan de mannen weer naar het werk en stalt Anna de kinderwagen op de plaats in de schaduw van de seringboom. Het is, zoals voorheen, weer rustig in de buurt.

Net als de frambozen struik, zij staat tegen het gaas op de scheiding van Milder zijn tuin, ga ik deze zomer ook goed vrucht dragen. De boontjes staan in bloei en de zomerprei van Milder trekt behoorlijk aan. Keurig geschoren is het gazon van Pol en in de borders schakeren de kleuren. Van hieruit kan ik de planten niet bij naam benoemen. Door het open keukenvenster galmt het hoogste lied van vrouw Pol:

'Mijn Heer is mijn herder.' Door het zingen van psalmen vindt zij troost. In de tuinen lijkt het zo vredig maar wat speelt zich intussen in de wereld af?

Met mijn kruin dwaal ik naar de tuin van Spiek, waar Huibje in de zandbak zandtaartjes vormt. Van daar komt Voezie onder de haag door en koestert zich boven aan het trapje in het zonnetje. Als Anna naar buiten komt brengt hij haar blijkbaar op een idee. Uit de schuur haalt ze de tuinstoel om daarop even later een kopje leeg te drinken. Net wanneer ze weg dommelt, laat de baby zich horen. Ze wiegt de wagen tot dat het weer rustig is en dan denkt zij het er nog even van te nemen. Even later staat Gerard bij haar met een jonge kraai in de handen.

'Zeg laat dat dier nu direct vliegen.'

'Ben je mal Moetje, ik ga hem tam maken. Al heel lang hield ik het kraaiennest in het oog. Dit jong heb ik een touwtje om zijn pootjes gebonden zodat hij niet uit kon vliegen.'

'Waar laat je hem?'

'Eerst in het veilingkistje maar ik timmer zo vlug mogelijk een hok onder de appelboom.' Gerard hield zich aan zijn woord. Vlak tegen mijn stam timmert hij een ruim hok, het schuine dak wordt met dakleer bekleed, aan de voorkant komt gaas, aan de zijkant een deurtje, zodat Gerard het hok goed schoon kan houden. Het geheel verft hij groen. Het is een prachtig onderkomen voor de kraai. Vanuit de kamer zal de familie er goed zicht op hebben. Omdat de kraai ka, ka schreeuwt gaat hij de naam 'Ka' dragen.

Gerard heeft veel geduld met Ka. Het duurt maar even voordat Ka los op zijn schouder zit.

Als Gerrit een eind van hem weg vliegt lokt Gerard hem met rauw gehakt. Ka verblijft de hele dag in het hok. Hij springt van stok op stok. Tegen de tijd dat Gerard uit zijn werk naar huis komt opent Anna het deurtje en daar vliegt Ka, Gerard tegemoet. Glunderend met Ka op de schouder komt Gerard de tuin in. 'Mojte, ik was nog maar net in de straat toen ik mijn fluitje liet horen, Ka vloog een cirkel rondom mij en streek neer op mijn hoofd. Prachtig vind je niet?'

Anna beleeft ook plezier aan Ka. Wanneer Gerard niet thuis is en zij in de tuin werkt waagt zij het zelfs Ka vrij te laten. Bij het schoffelen komen pieren boven de aarde, die voor Ka een lekkernij zijn. Gerrit scheidt er genoeg in als hij Ka onder de haag door ziet verdwijnen en op het pad passanten naar de benen pikt. Kortom, de familie is gek met Ka.

Alleen Voezie heeft de pest aan hem. Het kreng wordt gevoerd met gehakt, terwijl voor hem alleen kliekjes en visgraten onder de seringensboom te vinden zijn. Menig keer besluipst hij Ka om een flinke duik op hem te maken. Iedere keer is Ka hem te slim af.

'Morgen vrouw Thieleman.' Anna steekt haar hoofd tussen de lakens vandaan die zij juist te drogen hangt.

'Morgen vrouw Spiek.'

'Mooi drogend weer vandaag.'

'Het geluk is met mij, in huis weet ik niet waar ik er mee heen moet. Of je van drie of van negen personen wasgoed hebt dat maakt wel verschil.'

'Zal ik u eens nieuws vertellen.'

'Als het goed nieuws is?'

'Over zes maanden was ik voor vier personen.'

Om er zeker van te zijn dat zij het goed gehoord heeft laat Anna het ophangen van het goed even wachten. Zij loopt tot aan de haag en ziet hoe Vrouw Spiek over haar iets zwellende buik strijkt.

'Mooi voor jullie' zegt Anna.

'Nou . . ., voor we het wisten was het zo ver.'

'O . . ., dat is ons meerdere malen gebeurd, vandaar onze zeven.'

'Nu het toch zo is hopen wij op een dochter en dat met haar geboorte de oorlog voorbij zal zijn. Maar kom, ik moet naar de groenteboer en mijn tijd niet verpraten er moet vandaag weer wat op tafel komen.'

Voordat Gerrit zaterdagmiddag van zijn werk thuis komt staan zijn dochters hem al een hele tijd op te wachten. Onder elkaar praten zij over de cent die zij wekelijks van Gerrit

krijgen. Meestal kopen zij er laurierdrop voor. Als zij dat met water in een flesje doen en daarmee goed schudden krijgen ze een heerlijk drankje. Nu stelt Annie haar zusjes voor, een paar centen meer bij papa te gaan bedelen. Annie heeft bedacht bellen te gaan blazen. Goudse pijpjes hebben ze daar bij nodig, pijpjes kosten meer als een cent.

Als Gerrit de tuin in komt hollen de meisjes op hem af maar hij houdt zijn dochters nog even in het onzekere.

'Ik moet er eerst over denken en aan mamma vragen of jullie het wel verdiend hebben.'

Hij stalt de fiets in de schuur en gaat in huis.

Op het trapje wachten de meisjes in spanning. Zij zien papa in de kamer bij de tafel zitten. 'Voordat hij een besluit neemt, gaat hij eerst eten' zegt Annie.

Wanneer hij eindelijk naar buiten komt, fronst hij zijn voorhoofd en tast tergend langzaam diep in de buidel. 'Zo zal het dunkt me wel genoeg zijn.' Tellend legt hij de centen in Annie haar gestrekte hand.

'Hoi, hoi, hoi' roepen ze alle vier.

Vóór Annie om pijpjes gaat geeft ze haar zusjes de opdracht: 'Breng het kleine tafeltje in de boventuin'. Gerrit belooft aan Annie intussen het sop klaar te maken. Het duurt niet lang voor Annie er weer is. Het tafeltje heeft zijn plaats boven aan het trapje gekregen.

Gerrit brengt vanuit de keuken de wit geëmailleerde bak vol zeepsop op het tafeltje.

Annie deelt de witte pijpjes aan haar zusjes uit.

Rondom de wit geëmailleerde bak staan de meisjes in zomerse jurkjes en met blote voetjes in de sandaaltjes. Gerrit neemt het pijpje van Stientje en vraagt haar: 'Zal ik het jou even voordoen?' Zonder haar antwoord af te wachten heeft hij het pijpje al in het sop, blaast er in zodat het schuim boven de rand van de bak komt. Terwijl hij het pijpje weer uit het sop haalt zegt hij: 'Nu ga ik voorzichtig in het pijpje blazen zodat er zich aan de kop een bel vormt, kijk dan Stientje'. Als Stientje haar snoetje naar hem opheft laat hij de grote bel tegen haar neusje uiteen spatten. Nog een keer dompelt Gerrit het pijpje in het sop, hij blaast totdat zich meerdere bellen aan de kop vormen. Met een zwier gooit hij ze de lucht in. Stientje kan lang wachten op haar pijpje, zo te zien kan Gerrit er geen genoeg van krijgen. Ze gaan een wedstrijd houden, van wie de bel het verste komt. Wat hebben ze een pret! Zelfs Ka laat zich vanuit zijn hok ook horen. De zeepbellen vliegen mij op en om het blad. Als Stientje eindelijk mag blazen vertrekt haar snoetje, zij heeft het groene zeepsop op gezogen. In plaats van bellen aan het pijpje, komen ze uit haar mondje en daarvan moet Stientje huilen.

Hoehoeiii, hoeihoeiii, een naar geluid loeit over de wijk. Het alarm gaat. 'Kinderen, kom, de kelder in!' wordt er geroepen. Van schrik laat Martha haar pijpje vallen. Ze neemt nog even de tijd het op te rapen. Wat kijkt zij beteuterd als ze ziet dat de kop van de steel is. Wanneer de buurt is uitgestorven vraag ik mij af: Wat er gaat gebeuren? Na even komt Gerrit op de plaats. Van verre is er gebrom in de lucht.

'Duitse bommenwerpers op weg naar Engeland' roept Gerrit naar Pol, ook hij staat nieuwsgierig bij zijn tuinhek in de lucht te staren.

'Zoals altijd zal het wel weer loos alarm zijn.'

Na dik een halfuur wordt het sein weer veilig gegeven, komen de meisjes de tuin weer in en zeurt Martha bij Stientje om haar pijpje. Dat gaat Martha niet goedschiks lukken, dus maakt zij het haar afhandig. Nu zet Stientje het op een krijsen en dat is iets waaraan Anna een vreselijke hekel heeft. Zonder Stientje te vragen naar de rede van haar gekrijs neemt zij de bak en laat het sop door het gootje naar de beneden tuin stromen. Anna beveelt de meisjes: 'Komen jullie in huis en breng het tafeltje mee.'

Eerder deze week werd er een plaat hardsteen op de plaats bezorgd, nu zie ik Gerrit daar vorm aan beitelen. Na een tijd houdt Gerrit pauze en bekijkt zijn werk goedkeurend op afstand. Daarna loopt hij naar het pad, steekt een sigaretje op en staat gespannen op de uitkijk. Wanneer Spiek het pad op komt, vraagt Gerrit hem vriendelijk: 'Spiek zou jij mij een handje willen helpen? De zerk moet op de werkbank, voor mij alleen is hij te zwaar.'

'Je ziet er ook niet uit als een krachtpatser, altijd sta ik er versteld van dat jij, een tengere man, dit zware werk verricht. Kom op, ik ben er niet te beroerd voor. Een, twee, drie, tillen.' Als dank biedt Gerrit hem een sigaret aan.

'Weer een zerk, Thieleman?'

'Ja, maar deze valt mij moeilijk, hij komt namelijk op het graf van Nel haar man. Te jong gevallen voor het vaderland. Waar is het goed voor geweest de gevechten op de Grebbeberg? Want, toen onze jongens daar bloedend vielen, lichtte de koningin haar hielen.' Spiek knikt.

Vanuit de boventuin is het goed zicht op de handelingen van Gerrit. Uren schuurt hij de zerk glad met natte puinsteen. Wanneer het hem goeddunkt, veegt hij de zerk met een oude doek droog.

Daar verschijnt Nel op de plaats. Zij komt het werk bekijken dat Gerrit tot nog toe geleverd heeft. Nel overhandigt Gerrit een vel papier.

'Ik had gedacht Thieleman, dat u deze tekst in de zerk moet beitelen.' Gerrit belooft haar, zijn best er op te doen.

Waar Paula mee bezig is? De grote gewitte keien heeft ze opzij gerold. Met een klein takje wroet ze het mierennest om. Mieren komen in paniek uit het nest tevoorschijn. Paula belemmert hen het pad door er steentjes op te leggen. Als ze nog dieper met het takje wroet komen er witte miereneitjes aan het licht. De mieren nemen de eitjes op sleeptouw om ze in veiligheid te brengen. Paula, verdiept in het schouwspel, schrikt op als Annie haar komt storen. Zij heeft een mandje afval dat ze naar de composthoop moet brengen. 'Annie, moet je eens kijken, snap jij dat deze kleine mieren zo een zware last kunnen dragen.' Samen zitten zij op de knieën het mierengedrag te observeren. Totdat het Annie opvalt dat Paula wel een ravage heeft veroorzaakt. 'Rol jij nu de keien weer op zijn plaats, anders geef ik je een schop.' Paula zit in een houding dat Annie haar goed treffen kan. De keien rolt zij vlug terug en dan veegt zij het zand van haar knieën.

Als Annie het afval keert op de composthoop komt er een egel te voorschijn die ik, de Appelboom, heel de zomer al gadesla.

Eerst hield zij zich alleen in de tuin op. Proestende en kuchende geluiden bracht ze voort. Haar manier, zodat ze voor egels tot ver in de omtrek te horen waren. Er kwam van onder de haag een mannetje opdagen maar daar wilde zij eerst niets van weten. Zij ging hem met haar stekels te lijf en rondjes lopen. Daardoor liet hij zich niet afschrikken. Totdat ze in een kringetje naast elkaar liepen. Uiteindelijk na twee dagen, kwam het tot paring. Het wijfje drukte zich tegen de grond en legde al haar stekels plat. Ze deed haar achterpootjes iets omhoog, zo kon het mannetje haar beklimmen en was de paring in enkele seconden voltrokken. Onopgemerkt door de bewoners liepen hier vijf jongen deze zomer in de tuin. Uiteindelijk werden ze door het wijfje verstoten.

'Kom eens kijken Paula er zit een egel bij de composthoop!'

Daar zal je het hebben! De schrik slaat mij door de stam als Annie een tak van de grond raapt, die ik bij storm heb laten vallen. Intussen is Paula bij de composthoop en bewonderen zij samen de egel met het spitse snuitje. Wanneer zij haar te dicht naderen zet zij haar stekels op.

Annie zegt: 'Even kijken of het een jongen of meisje egel is.'

'Waaraan ken je het zien?'

'Dommerik, weet je niet dat er bij jongens van onderen een klein stukje uitsteekt.'

Annie is blijkbaar van meer op de hoogte. Zij brengt de tak tot op de egel. De egel rolt zich tot een stekelige bal zodat er van haar lijf niets meer te zien is.

'Rotbeest' nog een keer kiept zij de egel om.

'Je moet er mee op houden, dierenbeul!'

'Ach jij, mieren pester!'

Vanaf de plaats roept Anna: 'Annie wil jij in het lege mandje de val appels onder de boom oprapen!' Hierdoor komt een einde aan het plagen en verdwijnt de egel weer diep in de composthoop.

Voorzichtig gaat Gerrit door de bonenplanten. Er zijn bonen rijp maar er is ook nog bloei aan de planten. Tegen het gaas dat als afscheiding van Milder zijn tuin dient, staat de frambozenstruik met veel rijpe vruchten. Ik, de Appelboom, neem het gemompel van Gerrit waar:

'Het zou zondag niet gek smaken, verse boontjes en pudding met frambozen.'

De gladiolen, rode en gele staan in bloei. Door hun eigen gewicht zijn ze schuin gaan hangen. Eigenlijk moeten zij opgebonden. Gerrit is er het type niet voor om zich uren met planten bezig te houden. Als Anna van het boodschappen halen weer op de plaats komt roept hij naar haar: 'De bonen en de frambozen zijn klaar voor de pluk!'

'Mooi' zegt Anna, begin jij er dan maar aan.'

'Ach Anna, het is echt vrouwenwerk.'

Om er voor weg te komen krijgt Gerrit een idee: Uit zijn broekzak neemt hij het zakmes, hij loopt naar de gladiolen, snijdt ze tot bij de aarde af en biedt ze Anna met zijn liefste lach. 'Alvast voor het plukken van de bonen.'

Ik, de Appelboom, neem nu door het afsnijden van de gladiolen een kaal stukje aarde waar, dat door Annie met haar voeten wordt aangestampt. 'Op dit stukje aarde gaan wij landkapertje spelen. Hebben jullie er zin in?' Vraagt zij aan haar zusjes. Ja dat hebben zij.

'Paula ga jij aan Dieneke vragen of ze mee speelt, we zijn dan met vieren.' Dieneke is de beste vriendin van Paula, ze komt ergens uit de buurt. Intussen gaat Annie in de schuur. Ze weet tussen het gereedschap van Gerrit een mes te vinden. Vervolgens zet zij het mes in de aarde en trekt er een vierkant mee, het vierkant deelt ze in Frankrijk, België, Duitsland en Nederland. Even groot liggen de landen er bij. Wanneer Paula met Dieneke in de boventuin komt krijgen zij ieder van Annie een land toegewezen. Paula mag met het kapen beginnen. Zij wil haar België groter zien en gooit het mes in het Duitsland van Dieneke. Een flink stuk Duitsland moet Dieneke aan België afstaan. Annie grinnikt: 'Nu ik.'

Terwijl Annie het mes met een verbeterd gezicht ook midden in Duitsland werpt, slaat het mes om.

'Mis poes' zegt Dieneke. Nu gaat zij er eens goed voor staan. Met een zwier werpt ze het mes in het Nederland van Annie. Dieneke kan er een hoek van afsnijden. De beurt is aan Martha. Ook zij neemt Duitsland te pakken. Weer moet Duitsland grond inleveren. Ik, de Appelboom, sta versteld dat de meisjes het alle drie op Duitsland gemunt hebben. Wanneer zij alle vier aan de beurt zijn geweest, gaat het weer van voren af aan. Terwijl Paula Duitsland midden in het hart treft roept ze luid: 'Wij zullen de moffen een kopje kleiner maken.' Een rechte streep trekt ze dwars door Duitsland. Dieneke staat beteuterd te kijken maar ze vecht terug. Ze gooit het mes in de aarde van Frankrijk. Niet veel rijker wordt ze er van. Als het de beurt van Annie is slaat ze weer toe in Duitsland. Een klein landje heeft Dieneke nog over en dat neemt Martha haar met de laatste worp nog af. Duitsland heeft verloren en daar staat Dieneke sneu van te kijken. 'Het is maar spel, in werkelijkheid zal het rotte Duitsland ook nooit winnen' zegt Annie. Daar is Dieneke het wel mee eens.

De Perenboom en ik, de Appelboom, staan te steunen. Wij zijn onze zware last meer dan zat. Wanneer er nog langer gewacht wordt met oogsten laten wij onze vruchten spontaan vallen. Als de avond valt komen er opgeschoten knapen over het pad. Begerig laten zij de ogen op onze rijpe vruchten vallen.

'Het wordt tijd dat we gaan oogsten Thieleman, anders gaat de jeugd er mee vandoor' waarschuwt Visser.

Direct de volgende dag draagt Gerrit een ladder en Anna het veilingkistje naar de boventuin. Als Gerrit de ladder tegen mijn stam zet weet ik dat het gaat gebeuren.

Van de onderste takken plukt Anna mijn vruchten.

Gerrit draagt aan een touw om zijn middel een mandje, hij klimt er mee naar de hoge takken.

'Het zijn prachtige goudgele appels met een roze blosje Anna! Als ze net zo heerlijk smaken als dat ze er uit zien?'

'Gerrit, leg jij ze daar boven wel voorzichtig in het mandje?'

'Wat denk jij, dat ik gek ben?'

'Ik waarschuw je, er mogen geen stootplekjes aan komen. Als wij ze straks voorzichtig op de vliering leggen kunnen wij er heel de winter van eten.'

Ik, de Appelboom, voel me gevleid dat men zo blij is met mijn vruchten.

Steeds hoger klimt Gerrit, hij rekt en strekt zich tot ver over mijn takken. Anna kijkt angstvallig naar zijn acrobatische toeren.

'Voorzichtig niet hoger Gerrit, straks val je.'

'Nog een paar en de rest schudden wij wel van de takken. Zij zijn goed voor direct te eten of voor appelmoes.'

Uit de schuur haalt Gerrit de hark en bewerkt daarmee mijn takken waaraan nog een enkele appel hangt. Veilingkistje en manden zijn volledig gevuld met mijn mooie goudgele vruchten. Van een zware last ben ik verlost en weet je wat mij nu zo goed doet? De familie onder mijn takken te zien smullen van mijn vruchten.

Heel de buurt spreekt er over. Op Duits bevel moeten ramen verduisterd worden en zullen er in het vervolg geen straatlantaarns meer branden. Volkomen duister moet het zijn, zodat geallieerde vliegtuigen de steden niet zien liggen. De bevolking moet het bevel opvolgen want er gaat gecontroleerd worden!

De overgordijnen in veel woningen laten licht door. Daarover staan de vrouwen op het pad met elkaar te praten.

'Ik ben al bij Boerma geweest voor een oplossing' vertelt vrouw Pol.

'En?'

'Hij gaat rolgordijnen van dik zwart papier op maat verkopen.'

'Jagen die rotmoffen ons ook nog op onkosten.'

'Stil, vrouw Thieleman, vrouw Visser komt er aan.'

Is Visser lid van de NSB?'

'Dat geloof ik niet.'

'Ik zag dochter Trees laatst aan de arm van een Duitse soldaat.'

'Het is een onnozele meid, bij het zien van een uniform is zij holderdebolder.'

'Visser moet harder optreden.'

'Wie weet, krijgen zij het beter door die mof?'

'Bij de Bazar verkopen ze knijpkatten, daarmee mag men zich op straat bij lichten.'

'Het is niet mijn plan alle ramen te verduisteren, dat gaat me te veel kosten. De kinderen moeten de weg naar bed maar in het donker vinden. De lampen draai ik op de bovenverdieping uit de fitting, voor je het weet draaien zij de licht knop om.'

'Je brengt ons op een goed idee, vrouw Thieleman.'

Van nature zijn wij bomen gewend aan donker. Het licht vanuit de woningen en de straatlantaarn was bij mijn leven gaan horen. Na het bevel tot verduisteren, is het werkelijk pikdonker in de buurt. Geen straaltje licht schijnt er nog uit de woningen. Zoemend geluid komt uit de knijpkatten, waarmee passanten zich bij lichten. Nu realiseer ik me dat Gerrit er goed aan gedaan heeft de keien en het gootje wit te kalken. Op manshoogte beweegt op de plaats een heel klein licht puntje dat langzaam de boventuin inkomt. Verrek, het is de sigaret van Gerrit.

Gerrit staat dik in de kleren en op klompen over de zerk gebogen. Ook al is het koud de zerk moet klaar.

Waarschijnlijk is hij bezig de tekst met potlood op de zerk te schrijven. Na lang gebogen staan zet hij de handen op de heupen, strekt zijn rug en loopt een rondje. Goedkeurend leest hij de tekst nog eens over. Uit de schuur haalt hij gereedschap en is er even later het tikken van de hamer op de bijtel. Het is een kunst, de letters op de zerk te beitelen. Geen tijd geeft hij zich zijn neus te drogen, waar aan een lange druppel hangt, het puntje van zijn tong is zichtbaar, van tussen zijn lippen steekt schuin, de altijd weer brandende sigaret. Wanneer de gebeitelde letters op de zerk staan dept Gerrit ze zwart. Vele uren na zijn officiële werktijd bij zijn werkgever, heeft Gerrit aan de zerk gewerkt. Onder bij de opgaande aarde, tegen de betonnen platen, zet Gerrit de zerk. Het wachten is op goedkeuring van Nel. Intussen leest Paula met luide stem van de zerk:

Gevallen voor het Vaderland
Mei 1940
Mijn lieve man Henk Jansen
GEB 1915 te Arnhem

'Laat dat, straks hoort Nel je' waarschuwt Gerrit.

De keukendeur gaat open en ik ontwaar Anna op de plaats: 'Brandt het geld je weer in de buidel? Toe blijf thuis. Ga het niet in de kroeg opmaken, we kunnen het beter besteden.'

'Mens, even een spelletje biljart, ik heb er hard voor gewerkt.'

'Je moet niet denken dat jij alleen hard werk!'

Met een klap wordt de keukendeur dicht geslagen. Aan zijn droge kuch hoor ik dat het Gerrit is die langs de haag het pad op loopt. Hij gaat het er een avond van nemen. Even later, ik vermoed dat het Gerard is. Hij licht zich met de knijpkat bij om de fiets uit de schuur te halen. Zelfs de koplamp van zijn fiets is verduisterd met een plaatje, daardoor straalt een klein beetje licht. Hij gaat de plaats af en laat zich het pad af rollen.

Iedere vrijdagavond gaat Bos met zijn zonen naar de muziekvereniging. Nu het licht van de straatlantaarn het pad niet meer beschijnt kan ik de mooie instrumenten niet aanschouwen. Wel brengt ieder lid van de familie licht in de duisternis door op de knijpkat te drukken.

Rika is nu een jaar of vijftien. Ze gaat niet meer naar school. Waarschijnlijk is zij dienstmeisje geworden. Iedere morgen tegen acht uur vertrekt zij in een blauw jurkje met wit schortje. Rika trekt al de aandacht van jongens uit de buurt. Eerder was Rika in het geheim bevriend met Teun Visser. Omdat zijn zus met de moffen heult laat Rika hem links liggen. Zij heeft haar oog nu op Jan Milder laten vallen. Stilletjes, bij donker wipt Rika over het gaas de tuin van Milder in, daar staat Jan haar achter de schuur van hen op te wachten. Vaak verschijnt de schim van Teun bij de haag van Milder. In het donker is het stel niet goed te zien maar hij kan ze wel afluisteren. Jan vertelt aan Rika: 'Vandaag ontving ik een brief, daarin staat dat ik mij moet melden voor de arbeidsdienst. Wie weet word ik in Duitsland te werk gesteld?'

'Duik onder, je gaat toch niet voor de moffen werken.'

'Weetje wat ik van plan ben met de brief.'

'Nou vertel.'

'Verscheuren.'

Zwijgend blijven ze dicht bij elkaar staan. Doordat Teun zich verplaatst, kraakt er een tak onder zijn schoen.

'Stil Riek, ik meen iets te horen.'

'Voor vader thuis komt moet ik in huis zijn Jan. Hij wil niet dat ik met jou omga.'

'Eerst nog een kusje?'

Terwijl Rika en Jan tegen het schuurtje afscheid nemen, maakt Teun zich voorzichtig uit de voeten. Hij heeft genoeg gehoord, hij hoopt dat Jan zo vlug mogelijk zijn biezen moet pakken.

Passanten lopen met knijpkat af en aan over het pad. Jammer dat ik er geen weet van heb wat er te doen is in de buurt. Ik moet het van vernemen hebben.

Het is tegen elven, een lichtje komt slingerend over het pad naderbij. Het blijkt Gerrit te zijn. Voor hij naar binnen gaat maakt hij een sanitaire stop bij de seringboom.

'Kon het nog later' snauwt Anna hem heftig bij de keukendeur tegen.

'Ach jij, je gunt me geen pretje.'

'Ik heb ook geen pretjes.' Als de deur dicht gaat hoor ik ze samen vanuit het huis bekvechten. Anna neemt het niet dat Gerrit met bier op thuis komt. Het gaat er fel aan toe daar binnen, harde klappen en glasgerinkel. De stemmen van Gerard en Rika komen tussenbeide en vanuit de slaapkamers komen geluiden van de huilende meisjes.

Buurman Pol komt met zijn knijpkat op het gerucht af. Hij loopt over de plaats en wacht

tot het rustig wordt. Op de slaapkamer boven, licht Gerrit zich bij met de knijpkat. Hij gaat zijn roes uitslapen. Waarschijnlijk zit Anna nu uit te huilen, is Gerard druk doende met het opruimen van de scherven en troost Rika haar huilende zusjes.

De volgende morgen ziet Gerrit Visser over het pad komen.

'Visser mag ik je iets vragen?'

'Ja zeker Thieleman.'

'Heb jij nog konijnen te koop?'

'Ik heb nog Vlaamse-reuzen, ze zijn in het voorjaar geboren. Als je ze goed voer geeft zijn ze met de kerst klaar voor de slacht. In deze tijd dat alles op rantsoen is krijgen we door een konijn te slachten een stukje vlees extra op het bord.'

'Eigenlijk wil ik er mee fokken heb je een moeder en een ram voor mij?'

'Ja, daar kan ik je wel aan helpen, loop maar even mee naar mijn tuin. Ik zou je aanraden twee moeren te nemen, als ze gedekt moeten worden wil ik wel met mijn ram bij jou langs komen.'

'Dat kan natuurlijk ook.'

Over de koop zijn ze het snel eens, het zijn flinke konijnen, met een roestbruine vacht en lange oren.

'Wil je ze direct meenemen?'

'Eerst ga ik aan de slag met het timmeren van een konijnenhok. Als ik dat klaar heb haal ik ze op.'

Achter het houten schuurtje maakt Gerrit ruimte voor het konijnenhok. Tussen de opslag die daar ligt pakt hij een grote kist. Als Paula de plaats op komt vertelt hij haar, van zijn plan.

'Laten we afspreken dat ze van ons samen zijn. Jij mag de konijnen haver en groenvoer geven.' Paula staat te glunderen.

Vier stevige houten paaltjes graaft Gerrit halverwege achter de schuur vertikaal in de aarde. De kist plaatst hij er op de zijkant horizontaal op. Paula heeft hij even nodig voor het aangeven van grote spijkers. Een houten raam, met daarop gespijkerd gaas, krijgt hij met moeite in elkaar. In de bovenrand van de kist en in het houten raam schroeft hij twee ogen. Het houten raam van gaas en de kist worden met touw aan elkaar verbonden. Gerrit demonstreert: 'Kijk Paula, als de konijnen voer of nieuw stro nodig hebben is het een kwestie van even het gazen raam naar omhoog, het hok kan je afsluiten met de haakjes die ik aan weerskanten bevestigd heb.' Terwijl Paula goedkeurend knikt veegt Gerrit zijn neus schoon aan de mouw van zijn kiel. Ik neem aan dat Anna van achter de ramen zich aan hem ergert. Op de plaats laat zij zich niet zien.

Bij het vooruitzicht van twee lieve konijnen, heeft hij Paula al op zijn hand. 'Wij gaan de konijnen niet zo op het hout zetten, ga je mee naar de boerderij aan de Beukelaan? Daar kunnen ze ons vast wel aan stro helpen.' Paula in haar nopjes met Gerrit zijn ideeën, dat is aan haar te zien. Gerrit neemt de fiets uit de schuur, samen gaan ze langs de tuin het pad op om tussen de huizen door uit mijn zicht te verdwijnen.

Nauwelijks hebben ze de hielen gelicht of daar komt Anna de plaats op. Met haar felle bruine ogen bekijkt ze de rommel die door Gerrit is achtergelaten. In zich zelf loopt zij te mopperen: 'Hamer, zaag, spijkers en planken alles laat hij achter zich slingeren, de sloddervos. Wat wil hij met konijnen! Wie draait er straks voor op, ze schoon te houden? 'Ka, Ka' Ka gaat tekeer in zijn hok als hij Anna ontdekt. Ka heeft vast trek in gehakt. Anna komt het trapje op en loopt over het paadje tot bij het hok van Ka. 'Wil je er even uit Ka?'

Anna maakt het deurtje open, terwijl Ka zich op de tuin tegoed doet aan pieren en insecten inspecteert Anna het konijnenhok. Ik, de Appelboom, raad haar gedachten: Wat een primitief zootje, hij had beter, in de plaats van bier schanieren kunnen kopen voor het openen en dicht doen van het hok. Nee, dan het hok van Ka dat ziet er toch veel beter uit. Schouderophalend gaat ze in huis.

Als Gerrit en Paula met stro op de plaats terug komen, zien zij Martha daar druk doende met de diabolo. Zij probeert de diabolo op het touwtje met twee stokjes in balans te houden. Gerrit kan het geklungel niet aanzien, hij neemt het haar uit de handen. 'Kijk naar mij, je moet de stokjes vlug heen en weer bewegen. Als de diabolo een goede snelheid over het touw heeft laat ik het gebeuren.' Met een zwier gooit hij de diabolo van het touw een eind omhoog, hij maakt een rare sprong om hem weer op het touw te vangen. Juist met het opvangen heeft Martha het moeilijk. 'Blijven oefenen Martha dan gaat het je vast lukken, ik kan het toch ook.' Zodoende heeft Gerrit Martha ook weer op zijn handje.

Niet alleen met diabolo houden de meisjes zich bezig.

Al dagen heb ik ze niet op de plaats zien spelen, nu zitten ze gezamenlijk op het trapje. Zij spreken over het bedrag dat ze voor de geraapte eikels en beukennootjes van de boer kunnen ontvangen. Onder bij het trapje staat een emmer vol beukennootjes en een emmer met eikels. Zij hebben ze in de loop van de week bij elkaar gezocht.

'Reken dat de boer tuk is op onze handel en daarom verkopen wij het hem niet voor minder dan vijf cent per kilo. Het is goed voer voor zijn varkens.' zegt Annie.

'Als hij ons het bedrag er niet voor geven wil, houden wij de beukennootjes voor ons zelf, dan poffen wij ze op het fornuis, gepoft zijn ze erg lekker.

De prijs van beukennootjes mocht wel iets hoger zijn als die van eikels, het kost me nogal een tijd om die te rapen.'

'Er zit minstens vijftien kilo in iedere emmer.'

'Dan kunnen we honderd en vijftig cent beuren.'

'Ieder vijftig cent.'

'Zullen we ze nu direct gaan verkopen?'

'Nee, het is me nu te ver lopen naar de boer aan de Beukenlaan.'

Annie altijd creatief, verzint voor dat moment een spelletje.

'Weet je wat, tolletjes gaan we maken.' Vlug gaat ze naar de keuken om even later terug te keren met een doosje lucifers. Alle drie nemen zij een grote eikel uit de emmer. Met een roestige spijker, die in de tuin is achtergebleven bij het maken van het konijnenhok, maakt Annie een gaatje boven in de harde eikel. Als daarin de lucifer komt kan het spel beginnen. Vóór ze alle drie gelijktijdig het tolletje draaiende op de plaats zetten, wil Paula weten, wat de prijs voor de winnaar wordt.

'Een cent.'

'We hebben nog geen centen.'

'Morgen wel, dan pas krijgt de winnaar zijn prijs.'

Gespannen staan ze alle drie naar de draaiende tolletjes te kijken. Sneu kijkt Paula als haar tol als eerste het loodje legt. Direct daarna de tol van Martha, dus is Annie de winnaar. Zij vraagt:

'Zullen we nog een spelletje?'

'Nee, wij spelen niet langer, je gaat er met ons geld vandoor.' Annie wil zekerheid.

'Hand er op dat jullie mij morgen ieder een cent geven?' Terwijl Paula de hand er op legt, loopt Martha vlug de plaats af.

De zerk voor Nel haar man is nog maar kort van de plaats weg en nu staat er al weer een zerk op stapel.

Gerrit en Gerard bekijken samen een grote plaat hardsteen. 'De plaat moet door midden Gerard, ik zal jou leren hoe je dat kunstje moet leveren.'

'Man, ik wil het helemaal niet leren.'

'Heel je voorgeslacht is steenhouwer dus jij ook.'

Als Gerrit een diepe streep midden over de plaat hardsteen gehaald heeft geeft hij Gerard de opdracht:

'Ga recht voor de plaat staan, concentreer je en sla hem in een klap door midden.' Ik, de Appelboom, sla het vanuit de boventuin angstig gade. Gerard staat er onzeker voor.

'Concentreer je en tel af' beveelt Gerrit. Terwijl Gerard toeslaat laat hij een rouwe schreeuw horen. Gerrit verbleekt als de plaat in stukken valt. Met de moker gaat Gerrit hem te lijf maar Gerard is hem te vlug af en vlucht in huis. Binnen gaat het er niet

zachtzinnig aan toe. Even later vertrekt Gerard met de fiets en bekijken Anna en Gerrit de brokstukken.

Op de plaats ligt in de kinderwagen baby Ria behoorlijk te huilen. Anna is te druk met de was om haar op te nemen. Vrouw Pol kan het gehuil niet verdragen. Zij komt vanuit haar tuin, tot op de plaats.

'Vrouw Thieleman wat laat je het kind toch huilen.' Anna's gedachten zijn te lezen:

Zij heeft gemakkelijk praten zonder jong.

Bits antwoord Anna:

'Het is goed voor haar longen.'

'Zal ik haar even opnemen?'

'Vrouw Pol, bemoeit u zich met eigen zaken.' Sneu verwijdert vrouw Pol zich weer van de plaats. Als de dochters tussen de middag uit school thuis komen zet Anna ze direct aan het werk.

'Paula rij jij Ria de straat heen en weer, Annie ga jij de tafel dekken, Martha breng jij de knijpers in de boventuin.' Kort van stof is Anna tegen haar dochters. Voor ze aan tafel gaan wil Anna de was aan kant hebben, teilen en tobbe opgeruimd en de plaats geschrobd. Heerlijk fris hangt het goed even later aan de lijnen onder mij te wapperen.

Net als vorig jaar brengt Gerrit ook nu weer een kerstboom mee naar huis. Maar verduisterde ramen beletten het mij plezier aan de versierde boom te beleven. Wel krijg ik een heel ander tafereel voor ogen. Als Gerrit een konijn uit het hok neemt staat Visser ook op de plaats. Samen inspecteren zij het konijn of het wel voor de slacht klaar is. Terwijl Gerrit het konijn nog even aait, geeft Visser een hamer slag op het dier zijn kop, zodat het bewusteloos raakt. Gerrit draait zijn hoofd af als Visser met een vlijmscherp mes het konijn de hals door snijdt. Boven de zinken vuilnisbak houdt Visser het konijn zodat het bloed er uit loopt. Nadien trekken de heren zich met het konijn in de schuur terug om er later met een gevild konijn uit te komen. Onder het open keukenraam plaatst Anna de zinken teil. Vanuit het venster komt een slang waarmee de teil met water gevuld wordt. Als Gerrit Anna de slacht in handen geeft dompelt ze het in het water. Bij het seringenboompje komen de ingewanden waaraan Voezie en Ka zich te goed doen. Als Gerrit en Visser zich de handen onder het stromend water hebben gewassen geeft Anna hen een droogdoek en zegt Gerrit: 'Een sigaretje gaat ons nu wel smaken Visser?' Visser slaat het aanbod niet af. Terwijl de heren staan te smoken wordt door Anna de slacht wel twee maal gespoeld, daarna haalt zij de wit geëmailleerde bak, daarin legt zij de slacht en verdwijnt er mee in huis.

Als Dieneke met Paula komt spelen vertelt Paula dat ze verdrietig is over de slacht van het konijn.

'Jo, je moet er niet om huilen, konijn is erg lekker, je vader kan het vel looien en daarvan kan je moeder voor jou wanten maken, die wil je toch?'

'Mijn vader kan niet looien, hij verkoopt het vel aan de voddenman.'

'Mijn vader kan wel looien, zou ik het vel wel mogen?'

'Vraag het mijn vader, maar zullen wij eerst gaan hinkelen? Vader komt straks wel naar buiten.'

Intussen tekent Paula met wit kalkkrijt een hinkelpot op de plaats.

Ieder heeft een mooi gekleurd scherfje, dat staat voor geluk. Wanneer het de beurt is wordt het scherfje in de hinkelpot gegooid. En zo gaat het:

1. Op een voet over drie kalkstrepen hinkelen,
2. twee voeten aan weerskanten van een kalklijn in spreidstand plaatsen,
3. twee voeten naast elkaar in een vak,
4. twee voeten aan weerskanten van een kalklijn in spreidstand plaatsen, daarna is het de kunst om in spreidstand op te springen en gelijktijdig het lichaam in omgekeerde richting te draaien en de weg terug het scherfje op te rapen zonder de kalklijnen te raken.

Dieneke hinkelt vlot door de pot, Paula is een stijve hurk zij valt om bij het draaien in omgekeerde richting.

Eindelijk komt Gerrit naar buiten, Dieneke stelt direct haar vraag. 'Neem maar mee' zegt Gerrit. Daar gaat Dieneke met in haar hand het vel aan twee pootjes. In de hele buurt wordt er geslacht en overal is Dieneke er als de kippen bij om de vellen in ontvangst te nemen.

Zonder dat ik kaarslicht in het huis waargenomen heb, gaat het oude jaar in het nieuwe over. De kerstboom wordt met ook ander hout dat door Gerrit overal is opgescharreld, aan stukken gezaagd.

Schoolkinderen zijn naar huis gestuurd, wegens gebrek aan brandstof. Zingend komen zij over het pad: 'Wij hebben ijsvrij!' Op de plaats maakt Anna aan dat ijsvrij abrupt een einde.

'Nu kunnen jullie mooi bij de aanleg van de nieuwe weg kijken of er nog hout te vinden is. Ik heb gehoord dat daar veel bomen zijn gekapt' zegt Anna tegen haar dochters.

'Wij hebben met onze vriendinnen af gesproken naar de ijsbaan te komen.'

'Jullie zitten toch ook graag warm? Je vader staat er altijd alleen voor. Neem de wandelwagen maar mee, om het hout in op te laden.' Zonder verder tegen te sputteren gaan zij met de wandelwagen het pad af.

Het vriest behoorlijk en Anna waarschuwt: 'Gerard je moet Ka in de schuur brengen.'

'Ben je mal Moetje, in de natuur blijven ze ook buiten.' Strak tegen mijn stam staat het hok van Ka. Ik voel de trillingen als hij van stok op stok springt, in het bevroren water pikt en met zijn pootjes door het zand krast, waarmee de vloer van het hok bedekt is.

Een scherpe koude wind uit het oosten doet mijn takken kraken. Met een van mijn lange takken ontdek ik Ka in het uiterste hoekje van de kooi in elkaar zittend. Arme Ka, kon hij maar uitvliegen om zich te warmen in een van de schoorstenen.

Dikke ijsbloemen staan op de ramen van het huis. Van hieruit zie ik dat de meisjes er openingen in ademen. Mijn hoop is dat het hen opvalt dat Ka zit te zieltoegen. Op dit moment zou ik wensen dat ik gillen kon. Wij bomen en dieren zijn van de mens afhankelijk. Wacht ik krijg hoop, de deur gaat open ze komen Ka vast halen. In plaats daarvan komen de meisjes naar buiten. Ze dragen alle vier een nieuwe bruine puntmuts, warm om de oren en met een koord gesloten onder de kin. Ik zag Anna gisteren druk in de weer achter de naaimachine. De mutsen zijn het resultaat. Anna draagt zorg voor haar kroost maar het duurt nog even en Ka legt het loodje. Als de meisjes het pad af zijn komt Anna in een dikke mantel naar de boventuin. Ze heeft alleen oog voor de bevroren boerenkool die zij af moet snijden. Ik laat mijn takken nog eens extra kraken zodat er een stuk tak van mij af breekt. Als Anna de wit geëmailleerde bak vol heeft valt de tak naast het hok van Ka. Anna schrikt van de tak en terwijl ze de tak op wil pakken ziet ze de zieltogende Ka. 'Mijn God, Ka.' Vlug maakt ze het hok open, legt ze Ka op de boerenkool en terwijl ze het trapje af gaat valt haar oog op het konijnenhok waar de wind vlak op staat. Gerrit heeft daar gisteravond ook geen maatregelen voor getroffen, terwijl er in de schuur jutte zakken zijn om het hok tegen koude en wind af te dekken. Uit heel haar houding straalt dat Anna er behoorlijk de pest over in heeft. Zij vraagt zich af of de mannen dan helemaal geen verantwoordelijkheid dragen? Dode Ka brengt zij in de schuur, de konijnen krijgen boerenkoolblad, het konijnenhok wordt door haar afgedekt.

Ik, de Appelboom, reken er op dat er vanavond wat zwaait voor de mannen!

Amper zijn de mannen op de plaats, de deur gaat open en huilend komen de meisjes naar buiten.

'Ka is dood en het konijn heeft geluk dat mamma net op tijd haar hok heeft afgedekt. Nu hebben we geen Ka meer.' In wanhoop gooit Gerard zijn fiets van zich af, snel loopt hij naar het hok van Ka, terwijl hij roept: 'Het kan niet waar zijn!'

'Ga jij maar in de schuur, daar ligt Ka.'

Het is dik aan tussen Trees en de Duitse soldaat. Als de Duitser Trees laat in de avond thuis brengt duurt het afscheid lang onder de Perenboom. Met zijn zware laarzen zet de Duitser zich tegen de Perenboom af en tegelijkertijd drukt hij Trees stijf tegen zich.

Zelfs ik, de Appelboom, hoor hen op afstand kreunen. Wat het te betekenen heeft? Ik heb zo mijn gedachten. Wij bomen bestuiven elkaar zonder lawaai. De Perenboom kraakt mij toe. 'Moet je horen Appelboom, laat me de Duitser de afdruk van de kopspijkers onder de zolen van zijn laarzen in mijn stam achter. Kunnen ze ons bomen ook nog niet met rust laten, die bezetters.'

In de buurt groet men Trees amper. Wel wordt het stel door iedereen van achter de gordijnen begluurd. Trees gaat goed gekleed en men vraagt zich af hoe dat mogelijk is? Textiel en schoenen zijn alleen op punten verkrijgbaar.

De voeten van de meisjes Thieleman groeien. Eigenlijk zijn ze om het halfjaar aan nieuwe schoenen toe. Om langer op de schoenen te lopen heeft men uit de winterschoenen de neus gesneden zo dat ze op sandalen lijken. Steeds meer zie ik de knieën van de kousen gestopt en de ellebogen door de mouwen steken. Als de was aan de lijn te drogen hangt is het verstelwerk in de lakens goed zichtbaar.

Ondanks de schaarste hangt Vrouw Wanet bij Spiek een keurige babywas aan de lijn. Zij wenkt Anna en vertelt haar over de haag:

'Het is een dochter geworden.'

'Is alles goed verlopen?'

'Prima, maar juist nu heeft Spiek een oproep ontvangen. Hij wordt in Duitsland te werk gesteld. Vrouw Spiek is daardoor behoorlijk van streek.'

'Troost haar van mij en vertel haar dat Gerrit, Gerard en Jan Milder ook een oproep hebben ontvangen. Gerrit en Gerard laten zich niet maar zo weg sturen. Zij gaan eerst een bezoek aan de dokter brengen. Ten slotte heeft mijn Gerrit stoflongen en ziet Gerard maar met een oog.'

'Het is te proberen er voor weg te komen maar of het hen gaat lukken? Vrouw Thieleman, ik heb nog een nieuwtje.'

'Vertel.'

'Pech heeft zich bij de NSB aangesloten'

'Ik geloof het direct, de lapzwans voelt zich heel wat in uniform.'

'Ik wil je voor hem waarschuwen. Mijn verduistergordijnen zijn al lange tijd gescheurd, je weet zelf, dat zulke karweitjes er vaak bij inschieten. Gisteravond werd er stevig op mijn raam geklopt. Ik schrok me dood. Stond me daar Pech op de stoep. Arrogant wees hij mij op het licht dat tussen de scheur door schijnt. Dit moet vanavond nog verholpen worden, zei hij. Bij avond loopt hij door de straten, achter de huizen langs, over het pad en controleert de woningen. Ik zag bij jullie ook licht door de scheuren stralen. Laat hem er geen pret aan beleven.'

'Paula, Paula, kom je buiten spelen?' Dieneke komt de plaats op. Ze draagt een nieuw roestkleurig bontjasje met capuchon. Het staat haar werkelijk schattig. Ze tikt tegen het kamerraam. Even later komt Paula naar buiten. Dieneke krijgt al haar bewondering maar als Dieneke vertelt dat het jasje van het vel van haar konijn is gemaakt, zie ik, de Appelboom, jaloezie in Paula haar ogen. Zij draagt een versleten jasje, dat ziet Dieneke donders goed. Zo te horen heeft ze ineens medelijden met Paula. 'Weetje wat, jij mag mijn bontjasje ook wel eens dragen.'

'Mooi niet, in dit soort jasjes word je vast voor konijn uitgescholden.'

Donkere wolken trekken zich samen. In heel de buurt worden de ramen en deuren gesloten. Voezie rent met de staart in de hoogte op huis aan, de kinderen worden geroepen en om mij heen is alles in beweging. De schuurdeur van Visser staat te kleppen, het tuinhekje van Pol slaat open en dicht en de rietmatten schutting zwiept alle kanten op. Gerrit en Anna wagen het nog naar buiten te komen. Met een steunbalk proberen zij de rietmatten schutting in balans te houden. Daarbij waait het lange haar Anna voor de ogen. Ze schreeuwt naar Gerrit:

'Jij had de schutting steviger moeten plaatsen.' De natuur is hen de baas, zij moeten de wind zijn gang laten gaan.

Het water valt op mijn kruin, stroomt langs mijn zwiepende takken langs mijn stam het paadje op en zoekt zich door het gootje naast het trapje een weg naar de put. In korte tijd staan de huizen te glimmen. Vrouw Pech roept om haar jongens. De boefjes zijn nog niet in huis. Eindelijk komen zij drijfnat het pad afhollen.

De Perenboom staat klaaglijk te zwiepen.

'Zeg je gaat het loodje toch niet leggen?'

'Eerlijk gezegd, ik heb moeite om op mijn stam te blijven.'

'Je moet volhouden, denk aan het voorjaar dan kunnen we weer tegen elkaar op pronken.'

De wind zal op mij geen vat krijgen, stevig houd ik mijn takken vast. Het komende jaar moet ik de familie toch weer van appels voorzien.

Jammer van de schutting, hij zwiept van links naar rechts en het riet laat los. Van achter het kamerraam kijkt de familie angstig toe. Nog een rukwind, de schutting legt het loodje.

Vrouw Pech heeft het wasgoed niet op tijd van de lijn gehaald. De modder spat bij de lakens omhoog. Ik, de Appelboom, hoor nu gerinkel. Mijn God, de dakpannen van Pol zijn woning vallen naar beneden. De hele dag blijft de storm razen en na een angstige nacht kan de volgende dag de schade bekeken worden.

'Het is geen gezicht' klaagt Anna 'men kan nu zo de plaats op en mijn keuken in kijken.'

'Ik vind er in de loop van tijd wel een oplossing voor.' Resoluut breekt Gerrit het riet aan stukken. 'Hier, pak aan, het riet is nog goed voor in je fornuis.' Daarna brengt hij zonder er nog een woord aan vuil te maken het stuk kapot gewaaide houten frame in de schuur.

Sinds de schutting weg is heeft vrouw Pol een goed zicht op de plaats. Als de meisjes op een doordeweekse dag in zondagse kleding op de plaats zijn, informeert vrouw Pol nieuwsgierig: 'Is er bij jullie iets te vieren?'

'We gaan straks naar de fotograaf. Gerard moet als dwangarbeider naar Duitsland en nu willen papa en mama een familie foto.' Even later verschijnt Gerrit keurig in bruin kostuum. In plaats van een pet draagt hij een hoed. Gerard laat zich zien in een grijs kostuum, dat hij minstens al drie jaar draagt en de wollen gestreepte mantel waarin Anna op de plaats verschijnt, is van een nog oudere datum. Gerrit maakt aanstalten: 'Kom jongens, wij nemen de benenwagen, op naar de fotograaf'. Daarna loopt de familie over het pad de straat op.

Vrouw Spiek gaat dagelijks met haar baby aan de wandel. Vanaf het pad ziet zij Anna op de tuin met de wit geëmailleerde bak vol afval op haar heup. Zij blijft staan om over de haag een praatje met Anna te maken. Na even rollen de tranen bij vrouw Spiek over haar wangen.

Anna heeft medelijden met haar: 'Wat is dit nu vrouw Spiek?'

'Ik mis mijn man en heb veel verdriet dat hij niets van onze baby mag meemaken.'

'Het is ook heel erg voor jullie maar jij moet moed houden want het kan altijd nog erger. Je weet toch hoeveel verdriet vrouw Willemse nu heeft, zij heeft haar man verloren bij het bombardement op de gasfabriek. Voortaan zal zij het alleen moeten roeien met drie kinderen. U ontvangt nog post van Spiek, hij is ver van huis maar wij blijven allemaal hopen op een einde aan deze oorlog. Kop op vrouw Spiek!'

'Ik zal mijn best doen.'

'Nog even dit: Wij hebben post van Gerard ontvangen, hij is te werk gesteld in een machinefabriek. Het fijne werk lukt hem daar niet met zijn slechte ogen en daar maken wij ons zorg over.

Rika heeft een postkaart ontvangen van Jan. Dysenterie heerst er in het lager waar hij ligt. Rika is rustiger nu Jan weg is. Iedere avond piepte zij er tussenuit en dat gaf in huis veel ongenoegen. Zij is nog te jong om zich te binden, vinden wij.

Ik kan je niet vertellen hoe blij wij waren dat Gerrit door de arts tot invalide is verklaard. Volgens Gerrit houdt de arts hem op deze manier uit Duitsland. Veel last heeft hij eigenlijk niet van zijn longen.' Anna ratelt door: 'Heb jij het ook gehoord, er woont hier een gek in de buurt die zich vrijwillig heeft gemeld voor het Oostfront?'

'Pech?'

'Ja, eerst de NSB en nu het Oostfront, Cornelia wilde het aan Rika kwijt.'
'Blijft ook zij alleen achter en wel met twee moeilijke jongens. Vandaar dat de jongens bij donker nog buiten lopen en geen deurbel met rust laten. De schrik slaat mij om het hart als er bij avond gebeld wordt. Maar kom ik moet nu echt met de kleine aan de wandel, zij wordt onrustig. Goede dag verder, vrouw Thieleman.'

Terwijl Anna de wit geëmailleerde bak op de composthoop leegt kijkt zij het pad nog even af. Blijkbaar heeft zij geen lust om aan de arbeid te gaan en jawel hoor, net wat ik dacht. Anna weet dat rond deze tijd dagelijks vrouw Poelma over het pad komt en zij is altijd wel in voor een praatje. Vrouw Poelma loopt in een bruine sleetse mantel en op haar hoofd draagt zij een ouderwets hoedje. Zij komt van ergens uit de wijk. Uit eerdere gesprekken met Anna heb ik vernomen dat zij dagelijks de kerkgang maakt. Nu komt zij het pad op en is weer op weg naar huis.

'Goeden morgen vrouw Poelma.'

'Goede morgen vrouw Thieleman.'

'Hebt u het kerkbezoek er weer opzitten?'

'Ja, het is voor mij een hele loop iedere dag, maar buiten het kerkbezoek kan ik niet.'

'U hebt tijdens de gebeden mij toch niet vergeten?'

'Zeker niet, als ik met de Heilige Vader spreek vraag ik hem voor alle mensen het beste. Waar ik de Heilige Vader voor mij persoonlijk om smEEK is.' Plotseling houdt vrouw Poelma haar woorden in. Anna kijkt haar vragend aan.

'U weet vrouw Thieleman dat wij het niet al te ruim hebben.' Anna knikt begrijpend.

'Kan ik u een geheim vertellen?'

'Als u echt iets op het hart heeft dat u alleen met mij wil delen, zal ik mijn woord houden.'

'U weet, dat ik van mijn kinderen houd maar zes vind ik meer als genoeg. Dagelijks vraag ik aan de Heilige Vader, laat mijn man minder heet aan de knikker worden.' Er tekent zich een ondeugende glimlach op Anna's gezicht. Toch heeft zij voor vrouw Poelma direct haar antwoord.

'De Heilige Vader heeft de mens het verstand gegeven en de middelen, waarmee zwangerschap is te voorkomen. De kerk wil er niet van weten, maar de Heilige Vader is met ons, neem dat van mij aan vrouw Poelma. Wij zijn de anticonceptiemiddelen na ons laatste kind gaan gebruiken. Wil je er meer over weten, vraag het mij gerust.'

'Pastoor zegt dat zoiets grote doodzonde is.'

'Pastoor staat jullie financieel niet bij.'

Hoofdschuddend loopt vrouw Poelma van Anna weg.

Anna mompelt: Stumper, ze krijgt er minstens twaalf.'

Gerrit heeft het op z'n heupen. Een hele vracht grint is er op de plaats gebracht. Anna klaagt dikwijls dat zij bij het ramen zemen altijd in de modder staat. Zij heeft het nu eindelijk voor elkaar. Gerrit kruit het grint naar de zijkant van het huis en Anna staat vanaf de plaats naar hem te kijken, of hij het grint wel egaal over het pad verdeelt. Wanneer hij er na dik een uur klaar mee is, vraagt hij haar: 'Is het naar je zin?' Anna knikt tevreden. Ik, de Appelboom, heb van hieruit geen goed zicht op het pad maar Anna laat blijken dat ze er mee in haar nopjes is. Gerrit krijgt een dikke zoen. Als zij even later samen in de armstoelen voor het raam zitten, waarschijnlijk genieten zij van een kop thee, hoor ik de schooljeugd naderbij komen. Het grint valt hen direct op. Zij rapen volle handen en gooien het met veel kabaal tegen de keukendeur. Anna komt direct op de plaats en zij roept: 'Jongens, jongens willen jullie geen steentjes pakken.' Dit gaat Anna bezuren, iedere dag na schooltijd is er wel weer een groep jongens die het grint rapen en dan roepen zij: 'Vrouw Thieleman, wij pakken steentjes!'

Intussen worden mijn vruchten rijper en dat valt de knapen op. Zij gooien de steentjes niet meer tegen de keukendeur maar ik krijg de volle laag en laat daardoor appels vallen. Of Anna aardig of kwaad aan de jongens vraagt er mee te stoppen, het mag niet baten. Als ze de kans krijgen komen de jongens over de haag om mijn vruchten te rapen. Anna heeft nu een goede reden mij uit de tuin te zien verdwijnen.

'Niets als last hebben we van de boom.'

'Haar vruchten komen ons in deze tijd van voedselschaarste goed van pas en jij smult er immers toch ook graag van?'

'Dat is ook het enige.'

Uit een van de slaapkamers in het huis van Pech, neem ik, de Appelboom, van hieruit vuur waar.

Ik sta verstijfd, nu ontbreekt het mij aan een stem. De jongens van Cornelia liggen er misschien te slapen. Het is stil in de buurt er komen haast geen mensen bij avond buiten. Toch, daar zie ik het licht van een knijpkat naderen. Wanneer de persoon met de knijpkat het tuinhek van Milder opent hoor ik aan haar loop dat het Nel is. 'Vader, vader, brand, brand!' gilt ze. Deuren vliegen van alle kanten open, niet alleen heeft Nel haar vader buiten maar meerdere mannen die aan het pad wonen. De deur bij Cornelia wordt door Pol open getrapt. Gerrit, lenig als hij is, springt over het gazen hek de tuin van Milder in. Daar hangt aan de muur van de schuur een lange trapleer. Vliegensvlug is hij er mee bij het huis van Pech. In het voorbijgaan roept hij naar Milder: 'Sluit de waterslang op de waterleiding aan.' Gerrit plaatst de trap tegen het huis en klimt omhoog. Intussen is Milder er met de waterslang. Het vuur is erg dicht bij de ramen. Gerrit slaat de ramen aan diggelen, neemt de slang van Milder over en hij dooft als een volleerd brandweerman in korte tijd het vuur. Door het venster klimt hij de slaapkamer binnen. Naar even roept hij in paniek vanuit het venster: 'Er zijn geen jongens!' 'Maak je geen zorg Thieleman, Pol heeft hen en Cornelia al onder zijn hoede.

De volgende dag hebben de vrouwen op het pad de mond er van vol. Vrouw Pol weet te vertellen: 'De jongens hebben stiekem lucifers mee naar boven genomen. Het is niet de bedoeling van hen geweest brand te stichten. Met de benen hebben zij de dekens hoog gehouden. Het was alsof zij in een tent lagen. Om de beurt heeft er een van hen een lucifer aan gestoken. Totdat het doosje leeg was. Verder weten zij niets meer.'

'Toen zijn zij vast in slaap gevallen' zegt vrouw Spiek.

'Ik heb toch wel met Cornelia te doen' zegt Anna, 'het is moeilijk om in deze tijd aan nieuw beddengoed te komen.'

Vrouw Spiek toont geen medelijden: 'Zij mag van geluk spreken dat de jongens er op een paar lichte brandwonden na goed vanaf gekomen zijn. Verder moeten wij er niet mee zitten, zij klopt maar aan bij de Winterhulp, ze is immers van de partij!'

Een man, vrouw en een kind komen bepakt en bezakt de plaats op. 'Anna, Gerrit' roepen zij bij de keukendeur. Na even is Anna er. 'Herman, Mara! Wat brengt jullie naar hier?'

'Wij zullen het binnen aan je vertellen Anna.' De bagage wordt in het huis gedragen.

Even later zit de familie in gesprek rondom de tafel. In de komende dagen bemerk ik dat er in het huis drie bewoners meer wonen. Mara helpt Anna in de huishouding en Herman brengt met Martha en Paula meer hout de plaats op. Bij zonnig weer zetten Anna en Mara stoelen op de plaats en gaan ze aan de slag met het stoppen van kousen en sokken. Het dochtertje Ivonne, kan het goed met Ria vinden. Zij spelen op het trapje met poppen. Terwijl zij bezig zijn met het uitkleden van de poppen komt Voezie aan hen voorbij. 'Kom eens Voezie' vraagt Ivonne, zij aait het dier over de rug.

Voezie laat zich graag aanhalen. Hij zet zijn rug en staart hoog en geeft kopjes. Voezie mag bij Ivonne op schoot. Na even zet zij Voezie een poppenmutsje op. Gedwee laat Voezie het toe.

'Vind jij het mutsje Voezie niet grappig staan Ria?' Ria lacht en zegt: 'Hier heb je het jurkje dat moet je hem ook aantrekken.' Ivonne houdt Voezie in haar armen omhoog en beide meisjes bekijken hoe lief hij er uitziet in de witte gebreide kleertjes.

'Wij leggen Voezie in het poppenbedje, daar kan hij lekker in slapen.'

Ria schudt het matrasje en Ivonne legt poes er op en dekt haar onder met een dekentje. Poes staat nu onder bij het trapje. Voezie die mij altijd met zijn scherpe nagels in mijn stam krabt, is nu zo mak als een lammetje.

Uit gesprekken tussen Anna en Mara verneem ik, de Appelboom, dat Herman zich hier schuil houdt, hij wil niet in Duitsland te werk gesteld worden.

'Kersen, kersen, mooie kersen te koop.' Het duurt maar even, maar dan komen Paula, Martha en Stientje buiten adem de plaats op. 'Mama, Wassink is in de straat met kersen! Mogen we?' Anna kan het hen niet weigeren. Zij gaat de keuken in, komt terug met het vergiet, geeft Paula geld in de handen en zegt: 'Haal maar twee kilo.' 'Hoi, hoi' en daar gaan de drie.

Het is een gezellig tafereel op het trapje. Anna deelt van klein naar groot het zelfde aantal kersen. De kleintjes zitten onderaan en de grote kinderen boven op het trapje te smullen van de kersen. Ook hangen zij de rode vruchtjes als bellen aan de oren en er is altijd wel een, die weer op een idee komt: Zo ver mogelijk pitten van je afspuwen. Zelfs Anna en Mara doen er aan mee.

Gerrit staat weer aan een zerk te werken als Rika in het uniform van dienstbode de plaats op komt. Rika interesseert zich altijd voor Gerrit zijn werk.

'Kom je me op de vingers kijken?'

'Nee, ik kom u iets vertellen. In mijn betrekking is een commode overcompleet. Wij mogen hem gratis. Hij zal heel mooi staan op jullie slaapkamer.'

'Ik ben er wel voor in maar wij gaan het eerst binnen met je moeder overleggen.' Blijkbaar heeft Anna haar goedkeuring gegeven. Als Gerrit en Rika weer buiten op de plaats komen zegt Gerrit: 'Wij gaan nu direct maar een handkar huren.'

Intussen laat ik mijn takken over de buurt gaan. De laatste drie jaar is er aan de woningen geen onderhoud gedaan. Kozijnen en deuren hebben een kwast verf nodig. Het enige dat onderhouden wordt zijn de hagen aan het pad.

Pol heeft het gazon in zijn tuin omgespit, hij verbouwt nu in de tijd van schaarste ook groente. Bij Spiek in de tuin zijn geen duiven meer in het hok. Huibje mag er nu in spelen. Milder verbouwt andijvie, prei, kool, selderij, het staat er allemaal even fris bij. Dat zal men over de tuin van Gerrit niet zeggen. Boerenkool en bonen, verder verbouwt hij niets. Op de tuin van Pech is en blijft het een bende. Er liggen oude pannen, teilen, een kapot droogrek waarover een smerige jutte zak.

Warempel, het is nog steeds aan met Trees en haar Duitser. Dicht tegen elkaar zie ik ze vanaf hier op de tuinbank in de zon. Ik ben heel benieuwd hoe het met deze liefde afloopt.

Willeke woont al een jaar bij Bos. Zij komt over het pad de plaats op: 'Paula kom je buiten spelen?'

Een tijd terug zaten Paula en Willeke samen op het trapje. Toen vertelde Willeke aan Paula dat zij uit Rotterdam kwam. Het huis waarin zij met haar ouders woonde was tijdens het bombardement op Rotterdam afgebrand. Net op tijd was zij er uit gered. Willeke liet Paula haar verbrande hals zien, waarvan de huid geel ziet en lelijke strakke rimpels heeft. Zij heeft er nog altijd pijn aan en zij durft niet meer in Rotterdam te zijn, bij haar oom hier in Arnhem merkt ze niet veel van de oorlog.

Paula laat niet lang op zich wachten. Samen gaan zij over het pad de straat op. Daar vandaan vang ik het gezang van kinderen op:

Schipper mag ik over varen ja of nee?

Moet ik dan een cent betalen ja of nee?

Kon ik de buurtkinderen maar even vernemen. Zij maken veel plezier.

Eindelijk zie ik Rika en Gerrit met de handkar op het pad. Door hard te duwen krijgen zij hem de plaats op. Het lijkt een mooie commode die zij van de kar beuren. Rika schuift twee kleine en twee grote laden rap in de commode. 'Voor Mama naar buiten komt moet hij in elkaar staan.' Als laatste pakt Gerrit een wit marmeren plaat van de kar. Deze plaat komt boven op de commode en daarop plaatst Rika nog een schapje. 'Roep je moeder' zegt Gerrit.

Anna haar mond valt open bij het zien van de commode.

'Wat een pracht, hij is van mahoniehout, op de laden is koper beslag en dan nog de marmeren plaat waarvan de hoeken rond geslepen!' Anna raakt er niet op uit gekeken. 'In de laden kan ik heel wat goed kwijt, het lampetstel zal er mooi op staan. Op het schap komt mijn 4711, vaseline en ik leg er mijn haarborstel op.' Anna ziet het helemaal voor zich.

'Ik vertelde aan mevrouw dat er bij ons in huis maar twee kasten waren, zodoende mocht ik hem ophalen.'

'Voor wij de commode naar boven brengen ga ik hem in de boenwas zetten. Gerrit wil jij het marmer met puinsteen bewerken er zit hier en daar een vlekje op.'

Gerrit neemt het marmer weer van de commode en hij legt het op de werkbank waarop hij de zerken maakt. Anna neemt de laden uit de commode en dan wrijft zij de commode van binnen en van buiten met was in en weer uit.

'Was is goed tegen houtworm en de laden zullen er soepel door schuiven' zegt zij tegen Rika.

Mara staat dicht bij mijn stam, met een wasmand vol goed te mopperen.

'Wat een gammel zootje, aan deze lijnen kan ik geen wasgoed kwijt. Herman, Herman!' Herman laat op zich wachten, hij is niet een van de vlugste dat is te merken aan zijn doen en laten. Toch, daar komt Herman.

'Wat is er Mara?'

'Kijk nou eens hier, aan deze lijnen kan ik geen was kwijt.'

'Er moet werkelijk iets aan gebeuren maar dat gaat niet zomaar, eerst ga ik op zoek naar een combinatietang.'

Volgens mij, de Appelboom, zal het voor Herman een hele klus worden om een combinatietang te vinden tussen het gereedschap van Gerrit. Toch, ik heb te min over Gerrit gedacht, daar is Herman weer en hij houdt de combinatietang hoog. Als Anna Herman bezig ziet met de waslijnen, komt zij het trapje op. 'Herman wat ben je een schat, hoe vaak ik Gerrit niet gevraagd heb deze klus te klaren.'

'Eigenlijk moet het waslijndraad met een spanner aan de horizontale latten, boven op de waslijnpalen gespannen worden en dat is niet gebeurd Anna. Kunnen jullie mij nu met het aantrekken van het draad helpen?'

Terwijl de twee gezusters aan het draad trekken, steekt Herman het uiteinde door een van de gaatjes van de horizontale lat, daarna draait hij het draad met de combinatietang een paar keer vast.

'Nu nog twee lijnen en dan kunnen jullie het wasgoed ophangen' zegt Herman.

Uit de keuken komt een pijnlijk geluid.

'Au, au!' Rika komt de plaats op stormen, zij roept: 'Mama, Annie heeft de pan met kokende melk over zich heen getrokken.'

'Mijn God nog an toe, nu dat weer.' Herman, Anna en Mara weten niet hoe vlug zij in de keuken moeten komen. Vanaf hier hoor ik Annie kermen.

'Sluit de slang op de kraan aan Mara' roept Herman. Direct komt de slang uit het keukenvenster op de plaats. Herman sproeit het leidingwater een lange tijd over Annie haar armen en handen.

Allemaal staan zij er verloren bij. Rika zegt huilend: 'Toen ik de keuken in kwam zag ik het gebeuren. In plaats dat zij, toen de melk in de pan ging koken, de pan opbeurde, trok zij hem naar zich toe. Veertien jaar en nog kan het Slutje niet op de melk letten.' Herman neemt Annie mee naar binnen. Achter de kamerramen helpt Anna Annie uit de natte kleding.

De volgende dag klapt Anna de ligstoel in de boventuin uit. Annie komt met verband om haar handen het trapje op.

'Ga jij hier maar in de schaduw van de appelboom zitten, ik haal het veilingkistje nog even, dan kan jij daar je benen op kwijt' zegt Anna bezorgd.

Beb Milder, zij is een zus van Nel en Jan, loopt op het pad. Over de haag roept zij naar Annie: 'Vrij van school?'

'Nee, ongeluk gehad.'

'Wat is er met jou gebeurd?'

'Kom even bij mij dan zal ik het vertellen.' Bep neemt plaats op het veilingkistje en hoort daarop het hele drama met medelijden aan.

'Steriele lapjes heeft oom Herman op de blaren gelegd. Moeder scheurde een oud laken aan repen en daarmee heeft zij mijn handen losjes verbonden.'

'Heb je nog veel pijn?'

'Nogal, ik moet nu oppassen dat de blaren niet stuk gaan. Het is een geluk dat ik mijn vingers kan bewegen.'

'Je zit er een mooie tijd mee.'

'Ik zal mij rot vervelen, als ik maar iets te lezen had.'

'Zal ik je de ingebonden Roomse-Jeugd brengen?'

'Ja, graag.'

Bep heeft net als Rika, in het geheim een vriend. Toen haar broer Jan nog niet naar Duitsland was, trokken de vier samen op. Ondanks dat zij zeventien is mag ook Bep van haar ouders geen omgang met jongens.

Bep kwam in de meimaand bij avond, tegen acht uur op de plaats en dan riep zij: 'Rika ga je mee naar het lof.' Tegen negen uur stonden zij met de jongens bij de schuur die aan het pad grenst. Ik was met mijn hoogste tak vaak getuige hoe de twee meiden daar de jongens met hun natuurlijke charme uitdaagden. Uit de gesprekken vernam ik dat zij niet naar het lof waren geweest.

Bep en Rika zijn het laatste jaar volwassen meisje geworden. Bep heeft volle borsten, Rika heeft minder onder haar bloesje. Allebei zijn ze slank in de taille en ze staan op mooie benen. Bep heeft donker en Rika blond haar.

Daar komt Rika in haar uniform de plaats op. Zij heeft de dagtaak er weer op zitten.

'Hoi Bep en Annie. Zo, zo, terwijl ik hard aan het werk ben zitten jullie hier heerlijk in de schaduw. Mevrouw had vandaag de schoonmaak in haar hoofd. Al de zware matrassen moest ik buiten in de zon brengen, de slaapkamers schoonmaken, daarna de matrassen weer binnen brengen en de bedden opmaken. Bekaf ben ik. Wat dat aangaat zou ik ook mijn handen wel eens willen branden. Wacht, ik haal een stoel uit de schuur.' Met een diepe zucht gaat Rika er bij zitten.

'Rika, Piet wil zondag met mij gaan zwemmen. Jij begrijp zeker wel dat ik er geen kans voor zie. Gemengd zwemmen wordt door mijn ouders niet toegestaan. Kom jij mij zondag halen Rika? Ik maak mijn ouders wijs dat wij samen gaan wandelen.'

'Reken maar op mij Bep.'

'Dan is er nog een probleem, waar blijf ik met het natte badpak?'

'Dat droog ik bij ons aan de lijn Bep. Gelukkig doen mijn ouders niet moeilijk over gemengd zwemmen. Moeder zegt: God heeft jongens en meisjes geschapen. Je ouders moesten eens weten dat Piet niet katholiek is.'

'Daarover zegt mijn vader: Als mijn kinderen met een niet katholiek thuiskomen, breng ik ze liever naar het kerkhof.'

'Ik denk dat het grootspraak van je vader is.'

'Jij kent mijn vader niet, zegt Bep bedenkelijk maar kom ik ga er vandoor. Tot zondag Riek. Annie, jou breng ik straks de Roomse-jeugd.'

Anna en Gerrit hadden het geld voor de familiefoto in de zak kunnen houden.

Onverwachts komt Gerard met zijn rieten valies de plaats op. Als vanouds treft hij zijn vader gebogen over een grafzerk. Gerard tikt hem even op de schouder. Verschrikt kijkt Gerrit op. 'Verrek, jij terug.' Zichtbaar verheugd nemen vader en zoon elkaar bij de handen.

'Voor het werk in de Duitse machinefabriek ben ik afgekeurd vader, ik moet thuis wachten tot de moffen wel geschikt werk voor mij vinden.'

'Kom laten wij binnen verder praten, moeder zal opkijken.'

Achter de kamerramen omhelst Gerard de hele familie. Rondom de tafel wordt hevig gediscussieerd. Ik, de Appelboom, ben benieuwd hoe het er in de toekomst aan toe gaat

in het huis, waarin nu twaalf mensen wonen.

Het voorjaar zet vroeg in. Als de temperatuur het toe laat leeft de familie buiten. Tafel en stoelen worden op de plaats gezet. Anna en Mara hebben altijd wel een naai- of breiwerk in de handen. Paula heeft zojuist aan Mara om een leeg houten naaigarenklosje gevraagd. Zij gaat er mee de schuur in, om er even later weer uit te komen. Paula zet het klosje op de bovenste trede van het trapje, zij knielt twee trede lager en slaat dan met een klein hamertje vier spijkertjes in het klosje. Met het klosje gaat zij naar Mara terug en vraagt haar met een lieve glimlach: 'Tante heeft u garen voor mij?' Mara kan het haar niet weigeren, van onder de tafel pakt zij haar breimand waarin nog restjes garen in verschillende kleuren.

'Ik zou willen dat dit garen nog te koop was Paula. Voor de oorlog heb ik er de mooiste truien van gebreid, Neem jij nu maar wat je nodig heb,'

'Zal ik je helpen met steken op de spijkers zetten?'

'Graag maar verder kan ik het zelf wel tante.'

Onder bij het trapje zit Paula op het houten veilingkistje, zij pulkt met een haaknaald de steken over de spijkertjes. Van inspanning bijt zij zichzelf op de lip. Na even houdt zij het klosje iets hoog. Uit het gaatje aan de onderkant van het klosje komt een koordje.

Anna komt haar plezier verstoren, zij brengt een houten bak vol aardappels bij Paula.

'Deze mag jij voor mij schillen.' Martha heeft moeder waarschijnlijk al met de aardappels in de weer gezien. Vliegenvlug gaat zij de plaats af, het pad op, in de tuin van Bos verstopt zij zich. Paula is niet van plan het karwei alleen te klaren. 'Martha, Martha!' Roept zij op het pad. Martha laat zich niet zien maar ik, de Appelboom, neem Martha met mijn hoogste tak waar, wanneer zij met haar hoofd achter het schuurtje vandaan komt.

Zonder Martha komt Paula op de plaats terug waar Anna intussen op het trapje de wit geëmailleerde bak met water heeft neer gezet. Paula weet wat haar te doen staat. Als Anna haar de boodschap geeft: 'Denk er om dat jij met je kwade kop de aardappels dun schilt.' Schieten bij Paula tranen in de ogen.

Minstens vijf kilo aardappels is er in de houten bak, dat wordt lang schillen voor een kind van twaalf. Wanneer er een aardappel door haar geschild is, gooit zij hem van nijd hard in de wit geëmailleerde bak, zodat de spetters hoog vliegen.

Daar komt Herman, in zijn hand heeft hij een brief, die hij naar Mara hoog houdt.

'Deze kwam zojuist met de post. Je weet toch Mara, dat ik bij een rederij gesolliciteerd heb.' Mara knikt. 'Hierin staat waarschijnlijk het antwoord.'

Herman neemt uit zijn broekzak het zakmes, daarmee snijdt hij de enveloppe zorgvuldig open. Gespannen volgen de zussen zijn handelingen. Mara is erg nieuwsgierig, zij wil Herman de brief wel uit de handen grissen. Terwijl de zussen aan zijn lippen hangen leest Herman voor zichzelf de brief, pas dan zegt hij: 'Hierover moet ik nog eens denken.'

'Man, wat laat je ons lang in het ongewisse, vertel wat er in de brief staat.'

'Ik kan voor de rederij gaan werken. Met de schepen wordt er op Duitsland en Frankrijk gevaren. Het gezin kan mee aan boord maar ik heb er niets mee op.'

'Voor Duitsland kan je nu weg komen en wij kunnen als gezin bij elkaar blijven.'

'Ik sta doodsangst uit, de schepen worden vaak beschoten omdat er wapens voor de Duitsers in vervoerd wordt.'

'In Rotterdam zijn wij ook gebombardeerd, waar ben je in oorlog nog wel veilig? Wij komen dan weer op ons zelf, hier bij Anna en Gerrit is het huis veel te vol.'

'Sta jij er dus wel achter?' 'Wij kunnen het toch proberen.'

'Dan moet ik vanavond de brief maar met akkoord beantwoorden.'

Terwijl Herman in huis wil gaan valt zijn oog op Paula. Dikke tranen rollen over haar wangen. 'Wat is er met jou lief kind?'

'Martha is hem gesmeerd en nu moet ik alleen de aardappels schillen' snikt Paula.

'Martha is een klein duiveltje maar wacht, ik ga de brief in huis brengen en dan kom ik jou helpen.' Aan haar mouw veegt Paula de tranen droog. Samen met Herman schillen zij in korte tijd veel aardappels. Intussen belooft Herman: 'Paula er is nog een filmrolletje in mijn foto toestel. Omdat ik jou een lief meisje vind, je altijd hout sprokkelt, aardappels

schilt en veel met kleine Ria aan de wandel gaat, zet ik je straks, samen met Ria, onder de appelboom op de foto.' Voor Paula kan er niets meer stuk, zij glundert van oor tot oor.

Daar staan zij dan, dicht bij mijn stam. Terwijl Herman naar de twee meiden roept: 'Niet zo ernstig kijken, lach maar tegen het vogeltje' laat hij het toestel klikken.

Als Vrouw Spiek het pad af gaat ziet zij Gerrit op de tuin. 'Thieleman heb ik het goed gezien, is Gerard weer thuis?'

'Ja, onverwachts stond hij op de plaats, ik schrok me werkelijk rot. Hij wacht op een volgende oproep, voor het werk dat hij in Duitsland moest doen was hij niet geschikt.' 'Eigenlijk wilde ik u ook mijn nieuws vertellen, mijn man heeft veertien dagen verlof gekregen, ik verheug me op zijn weerzien. Zaterdag verwacht ik hem, dan kan hij de kinderen weer mee maken.'

'De duiven zal hij wel missen, waar heeft u ze eigenlijk gelaten?'

'Wat dacht u Thieleman, zij waren een extra stukje vlees op ons rantsoen.'

'Dat moet je hem niet vertellen, zeg maar dat Thieleman een andere duivenmelker voor ze wist. Verwen elkaar, veertien dagen zijn zo weer om. Voor mij duurt deze dag al eeuwig.'

'Hoezo.'

'Ik barst van de kiespijn, het wachten is op een vriend van Gerard hij zal de kies er uit trekken.'

'Ik zie ze ginds aan komen Thieleman, sterkte!'

Even later staat Gerard met zijn vriend op de plaats. Gerard vertelt aan Gerrit: 'Harry is instrumentmaker, hij heeft veel klein en fijn gereedschap. Daarmee heeft hij zijn vader al vaak van een zere kies afgeholpen.' Harry toont Gerrit verschillende tangetjes.

'Wijs mij nu de kies waarvan u last heeft.' Gerrit wijst tot achter in de mond.

'Ik heb er een lang tangetje voor nodig' zegt Harry gewichtig. 'Gerard ga jij met je rug tegen de werkbank staan, u Thieleman, keert de rug tegen Gerard. Wanneer ik trek steun jij je vader in de rug. Thieleman opent nu de mond wijd.'

Toen Gerrit een tak van mij af zaagde had ik nadien schrijnende pijn. In dit geval zal het trekken even pijnlijk zijn.

'Ja, ik heb hem!' Terwijl Harry de kies tussen het tangetje hoog houdt, spuwt Gerrit wat bloed.

De natuur trekt zich niets aan van de oorlog. Weer is het voorjaar. De Perenboom heeft net als ik, de Appelboom, zijn knoppen laten springen. Het duivenechtpaar heeft zich weer op een van mijn takken genesteld. Het gezang van merels galmt over de tuinen. Mussen sjilpen in de dakgoot en ik neem een vreemde poes in de tuin waar. Om de haverklap moet zij plassen, rolt zij zich over de aarde en laat voortdurend een eentonige roep horen. Voezie komt op haar roepen en geur af. Hij sproeit met de staart omhoog zijn geur uit. Paula slaat de katten vanaf de plaats gade. Ik, de Appelboom, zie dat zij een vies gezicht trekt wanneer Voezie onder de staart van poes ruikt en dan even zijn bek wijd open spert. Zo kent Paula Voezie niet. Vervolgens grijpt Voezie de poes in haar nekvel en dan springt Voezie boven op de poes. Terwijl de poes het uit gilt maakt Voezie een paar heftige bewegingen met zijn achterlijf. Nadien rolt de poes over de aarde. Voezie krabt zich achter de oren, wast met zijn poot de bek schoon, hij gaat het trapje af en de plaats op. Daar staat Paula met de mattenklopper in de aanslag hem op te wachten.

'Zo hier heb jij je verdiende loon, om zo met poezen te vechten.'

In de afgelopen vier jaar zijn de meisjes Thieleman in lengte gegroeid. Echt gezond zien ze niet. Ontstoken ogen, zweren rondom de monden en waarschijnlijk hebben zij ook hoofdluis, krabben op het hoofd kunnen zij niet laten. Het kan komen door geen goede voeding. Als ik maar weer veel vrucht ga dragen?

Gerard is vanmorgen in zijn sleetse oude grijze kostuum weer met het valiesje vertrokken. Geen draadje vet zit er op de jongeman. Anna en Gerrit namen op de plaats afscheid van hem.

'Schrijf je ons direct wanneer je in Den Briel bent aangekomen?'

'Ja, moetje.' Nog even kijkt Gerard naar zijn ouders om.

Het is op een vroege, zonnige, zwoele zondagmorgen in mei. Binnen in huis is, behalve Rika, iedereen nog in ruste. Rika brengt de tafel en de stoelen op de plaats. Zij dekt de tafel met een schoon wit laken en zet er acht stoelen rondom. Volgens mij, de Appelboom, gaat Rika de familie verrassen. Na even brengt zij op een dienblad het serviesgoed op de tafel. Bij iedere stoel zet zij op de tafel een bordje, een kopje en een ei in een dopje. Nadat Rika dit alles gedaan heeft komt zij naar de boventuin. Vanaf hier kijkt zij naar de keurige gedekte tafel en dan naar mij, de Appelboom, omhoog. Met de geur en de kleur van mijn bloesem streel ik haar zintuigen. Rika bedenkt zich geen minuut, zij rekt zich naar een lange tak waarvan zij een takje bloesem breekt.

'Voor moederdag' mompelt Rika.

Met het takje bloesem onder haar neus loopt zij naar de gedekte tafel en steekt het in het oortje van een kopje.

Als eerste laat Gerrit zich op de plaats zien.

'Wat heb jij al een werk verricht Rika!' roemt hij haar.

'Wilt u dan nog even de schaal met broodjes en het beleg op tafel brengen.' Intussen verschijnen haar zussen op de plaats. Stuk voor stuk wijst Rika hen een stoel. Nu is het wachten op Anna. De meisjes worden ongeduldig, zij hebben trek in het ei. Eindelijk laat Anna zich zien. Rika gaat met de theepot rond. Als eerste schenkt zij Anna's kopje vol. Pas dan valt het oog van Anna op het takje appelbloesem. Met verheffende stem zegt zij: 'Eeuwig zonde, daaraan hadden wel vier appels kunnen komen!'

'Toe Anna, stel je niet aan, als het aan jou had gelegen was de appelboom al lang uit de tuin verdwenen.'

'In jouw ogen, doet die meid nooit iets fout.'

Rika gaat huilend in huis en Gerrit loopt haar na. De zussen weten niet wat ze met de kwade moeder aan moeten. Gedwee blijven zij op de stoelen. Stientje durft als eerste het ijs te breken.

'Mama ik heb een tekening voor u gemaakt en een versje geleerd.'

'Je moet er maar even mee wachten.' Anna staat op en gaat in huis. Na een woordenwisseling tussen Anna en Gerrit komen zij alle drie de plaats weer op en gaan aan tafel.

Ongeduldig wipt Stientje op haar stoel heen en weer. 'Mag ik nu mijn versje voordragen.' Anna knikt. Stientje gaat voor Anna staan, zij geeft haar de tekening in de handen en maakt een diepe buiging:

Lieve Mama

Een mooie bloem voor jou
Omdat ik van je hou
Hang 'm op een leuke plek
Want hij is werkelijk te gek

'Thieleman.'

'Ja Milder.'

'Ik moet wat aan je kwijt.'

'Kom op de plaats Milder, hier kunnen wij beter praten.'

'Thieleman ik heb zojuist vernomen dat er door vier moffen bij de familie Vos een inval gaande is. Je kent de familie toch? Zij wonen aan het einde van de straat. Twee moffen zijn voor en twee achter het huis binnen gegaan.'

'Mijn God, als dat maar niet mis gaat. Anna heeft horen fluisteren dat vrouw Vos opvallend veel boodschappen koopt. Er wordt beweerd dat zij joden schuil houden.' Intussen sla ik, de Appelboom, met mijn hoge kruin de moffen achter de huizen gade. Zij doorzoeken tuinen en schuren.

'Wanneer zal er een eind komen aan de verrekte oorlog?'

'Wij moeten de moed er in houden Milder, via de Engelse zender hoorde ik dat de geallieerden op Normandië geland zijn. Als alles goed gaat worden wij dit jaar nog bevrijd.'

'Ik moet het nog zien Thieleman, het is nu eerst afwachten wat er zich in het huis van Vos afspeelt.'

'Wij lopen straks samen de straat nog maar eens af, misschien komen wij nog iets aan de weet.'

'Je heb nog steeds grafwerk zie ik.'

'Gelukkig wel want van de invaliditeitsuitkering is het moeilijk rond te komen.'

'Pas maar op dat je niet gesnapt wordt.'

'Daar maak ik me geen zorgen over, wel is er een ander probleem.'

'En dat is?'

'Het is moeilijk, om nog aan steen te komen.'

Vrouw Spiek gaat over het pad en zij ziet dat Anna druk is met het plukken van de bonen.

'Goede morgen vrouw Thieleman.' Anna komt uit haar gebukte houding omhoog, strijkt het haar voor haar ogen weg, kijkt over de haag en zegt:

'Ook een goede morgen vrouw Spiek.'

Ik wil vandaag de bonen nog in het zout zetten, een voorraad maken voor de winter.'

Een wenk voor vrouw Spiek, Anna niet lang op te houden.

De oogst geeft mooie lange sperziebonen. De bodem van de wit geëmailleerde bak is vlug bedekt. Als er passanten over het pad komen kijkt Anna niet op of om. Af en toe gaat zij staan om haar rug te rechten en dan kijkt zij naar mij, de Appelboom, omhoog. Zij verheugt zich op de vele vruchten van dit jaar.

Ondersteund door haar schoolvriendin Tineke, komt Annie met een van pijn vertrokken gezicht hinkend de plaats op. Anna veegt de handen schoon aan haar bonte schort, haastig gaat ze het trapje af en vraagt:

'Wat is er nu weer met jou aan de hand?'

'Ik heb mijn enkel verzwikt tijdens de schoolgym.'

'Zo te zien is hij behoorlijk gezwollen, heb je hem niet direct onder de koude kraan gehouden?'

'Weet ik veel.'

Anna kan het plukken van de bonen wel laten, zij haalt een stoel van binnen en brengt hem op de plaats. Annie is blij dat ze kan zitten. Anna helpt haar bij het los gespen van de houten klompsandalen.

Eerder in de middag heeft Anna de zinken teil vol water laten lopen om er de bonen in te wassen.

'Zet je voet maar een tijdje in het koude water. Intussen zal ik kijken of er nog zwachtels in huis zijn.'

'Met een knipoogje naar Annie zegt Tineke:

'Ik kan nu wel gaan, sterkte Annie.'

Uit de schuur haalt Anna de helpende hand: het veilingkistje. Nadat Annie haar voet gedroogd heeft windt Anna strak verband om de enkel.

'Je mag er voorlopig niet mee lopen, laat je enkel maar rusten op het veilingkistje. Wel de enkel een beetje blijven bewegen. Jij houdt mij door dit akkefietje van het bonen plukken af. Straks als Paula van school thuis is, breng ik jullie een bak met bonen om af te halen maar ik ga nu eerst thee zetten.'

'Paula, als ik de puntjes en de rangen van de bonen haal dan mag jij ze breken. Op deze manier werken wij sneller.'

'Waardoor kwam het dat jij je enkel zwikte?' Voordat Annie Paula antwoord geeft kijkt zij eerst naar het bed bonen waarin Anna weer aan het plukken is. Annie buigt zich iets naar Paula over, zodat Anna het geheim dat zij aan Paula kwijt wil niet hoort.

'Vanmorgen kwamen Tineke en ik op het idee van school te spijbelen. In Nijmegen weet Tineke de weg en wij besloten er met de trein heen te gaan. Vlak voor Elst werd de trein vanuit de lucht beschoten. Doodsangst stonden wij uit. Gelukkig minderde de machinist vaart, zodat wij uit de trein konden springen.

Ik kwam daarbij op die rottige klompschoentjes ongelukkig in de berm terecht, vandaar.'

'Het had heel anders met jullie af kunnen lopen, sufferd.'

'Stil, anders hoort mama het.'

Gerrit staat al een tijd in gedachten op de plaats als Anna buiten komt.

'Ik ga boodschappen halen Gerrit, wil jij intussen wat aanmaakhout klein maken?'

Gerrit mort iets onduidelijk naar haar terug. Wanneer Anna haar hielen gelicht heeft gaat hij vliegensvlug in huis. Wat zou hij in zijn schild voeren?

Met een wit marmeren plaat komt Gerrit op de plaats terug. Waar heeft hij de plaat vandaan? Laatst klaagde hij tegen Milder dat er aan steen niet meer te komen is. 'Geen steen, dan is er ook geen inkomen.' Afijn, Gerrit kan nu weer aan het werk. Hij tekent de vorm die de zerk gaat krijgen op de wit marmeren plaat, daarna bijtelt hij de zerk vliegensvlug uit het marmer en ruimt de afval van het marmer weg.

'Hoe ben je zo plotseling aan marmer gekomen?' vraagt Anna als zij bij thuiskomst de zerk op de werkbank ziet.

'Direct nadat jij om de boodschappen ging, werd het mij door de vrachtrijder gebracht.'

'Bij wie heb je het marmer kunnen kopen?'

'Zeur niet, wees blij dat ik weer een zerk kan maken.' Anna trekt haar schouders op en zonder verder door te vragen gaat zij met de tas boodschappen in huis. Daarna hakt Gerrit onder bij het trapje wat aanmaakhout dat Anna even later komt halen.

Intussen staat Gerrit over de zerk gebogen. Ik, de Appelboom, neem aan dat hij de tekst er op tekent. Uit de schoorsteen stijgt rook omhoog en in de kamer vouwt Anna het wasgoed dat zij vanmiddag van de lijnen haalde.

Het is in de namiddag, Rika komt thuis van haar werk en Annie van school, de kleinere meisjes zijn al in huis. 'Dag Papa.'

'Dag Rika.'

'Bent u toch weer aan marmer kunnen gekomen?' Het moet wel gek gaan, als dat mij niet lukt.' Rika bekijkt het werk waar Gerrit mee bezig is, intussen vraagt zij: 'Waar heb je het marmer vandaan?' Lang hoeft Rika niet op antwoord te wachten. Uit de slaapkamer komt het geluid van hysterisch gegil en al vlug is er de reden. Anna verschijnt in alle staten op de plaats. In het bijzijn van al de dochters gaat Anna met geheven vuisten op Gerrit af. 'Rot vent, het marmer van de commode heb jij genomen!' Rika komt tussenbeide, Anna wilde hem, ik weet niet wat aandoen.

'Mens, ik werk niet alleen voor mij zelf, toch ook voor jullie.'

'Jij had het eerst met mij kunnen overleggen.' 'Dan had ik toch geen toestemming gekregen.'

'De commode is voor mij nu geen cent meer waard.'

'Toe, Anna, na de oorlog maak ik een nieuwe plaat op de commode.'

Half september, mijn vruchten zijn al aardig groot maar nog niet rijp. Af en toe laat ik een appeltje vallen en daar heeft Stientje zich vanmorgen te goed aan gedaan. Terwijl de familie in de tuin van de nazomer geniet, ligt magere Stientje nu op haar buik over het veilingkistje te klagen over buikpijn.

Stientje krijgt braakneigingen, vlug loopt Anna in huis, uit de keuken heeft zij de wit geëmailleerde bak gehaald. Als zij er nog maar net mee bij Stientje is leegt zij haar maag in de bak. 'Zo komen de snoepers van pas! Vaak heb ik je al gezegd niet van onrijpe appels te eten. Dit is je verdiende loon.' Zienderogen knapt Stientje weer op.

Al eerder ging de sirene deze morgen af. Steeds was het loos alarm. Nu komen ronkende geallieerde vliegtuigen over de buurt en in de verte laat het afweergeschut zich horen.

Angstig staat Gerrit in de lucht te kijken.

'Als dit geen menens wordt Anna, luister, de eerste bommen vallen. De sirene blijft aanhoudend loeien.' Milder komt tot dicht bij de gazen afscheiding. Bezorgd is hij over Nel.

'Zij is vanmorgen naar Nijmegen vertrokken' vertelt hij aan Gerrit. Intussen staat Willeke in de tuin van Bos overstuur te schreeuwen: 'Zo begon het ook in Rotterdam!' Het geloei van de sirene houdt aan. De mensen uit de buurt trekken zich in de kelders terug.

In de natuur gaat alles zijn gang. Dahlia's staan in volle bloei. De haag moet nodig gesnoeid worden en Voezie koestert zich in de najaarszon.

Er hangt een angstige sfeer in de buurt. Ondanks het kanongerommel, laten de buurtbewoners zich na een week weer buiten zien.

'Gek zou je worden met zo vele in de kleine kelder' zegt Gerrit tegen Milder.

Ik, de Appelboom, hoor uit het verdere gesprek dat de mannen samen voeren, dat het Engelse leger nabij Oostebeek geland is en naar Arnhem oprukt. Arnhem staat in brand en de bevolking van de Geitenkamp zien de vluchtelingen komen. Zij brengen het nieuws mee. 'De Tommies vechten in de stad, het zal niet lang meer duren, voor wij in Engelse handen zijn.' Pol en Thieleman hebben vluchtelingen in huis genomen.

Er is geen gas, licht en watertoevoer meer.

'In het dal is een pomp geslagen, daar moet u het water halen' wordt er omgeroepen.

Buren zoeken troost bij elkaar, omdat er wordt beweerd dat het Engelse leger zich terugtrekt en dat het Duitse leger de stad weer in handen krijgt. Na veertien dagen wordt het bevestigd. De bevolking van Arnhem moet de stad verlaten. Arnhem is weer in Duitse handen.

Er is bedrijvigheid in heel de buurt. Visser biedt de burens hulp aan, bij het slachten van het kleine huisvee. De geur van gebraden vlees gaat over de tuinen.

'Onverwachts eten wij er deze week lekker van' zegt Anna tegen vrouw Pol.

'Ik weck het vlees in, neem iets er van mee als wij vertrekken en de rest gaat in de kelder. Zolang zullen wij toch niet van huis zijn?'

Intussen dwaal ik, de Appelboom, met mijn kruin over de tuinen. Fietsen, autopetten, karren, poppen en kinderwagens worden volgeladen met dekens, kleding, pannen en potten. Er is geen ruimte voor extra kleding mee te nemen, dus hebben zij zoveel mogelijk aan het lijf. De mensen staan er verloren bij, tot de tijd van vertrek daar is. De kinderen krijgen, aan een koordje, een naamplaatje om de hals. Paula houdt Voezie stevig in de armen.

'De kat kan niet mee' zegt Anna.

'Jawel, ik draag hem wel.'

'De kat kan echt niet mee Paula.'

'Hij kan toch niet alleen achter blijven?'

'Een kat redt zich wel, hij gaat op muizenjacht.' Paula gaat huilen maar Anna heeft geen pardon. 'Zet de kat neer en houd op met dat gejangk, ik heb wel wat anders aan mijn kop.'

Vaders sluiten de deuren af. Gezinnen vertrekken bepakt en bezakt, niet wetend waar zij terecht komen. Nel is niet thuis gekomen.

Wij, de Peren- en de Appelboom, blijven zwaarbeladen achter met onze onrijpe vruchten.

Het is voor ons wel even wennen, in een leeggelopen buurt en afwachten wie onze vruchten zal oogsten? Voezie komt als gewoonlijk iedere morgen zijn nagels aan mijn stam scherpen en de poes van Visser brengt hem een bezoek.

Na een paar weken neem ik, de Appelboom, als eerste, Duitse soldaten op het pad waar. Zij gaan de tuin van Visser in, waaruit even later veel kabaal komt. Daarna volgt er stilte.

'Zij hebben de deur ingeslagen en zijn in het huis gegaan' kraakt de Perenboom.

In het huis wordt gelachen. 'Schnaps, schnaps.' Steeds vrolijker wordt de stemming daar binnen. Na een half uur komen de soldaten naar buiten. Wij, de Peren- en de Appelboom, zien dat de soldaten niet al te vast op de benen staan. De fles gaat rond, van mond op

mond. Met veel kabaal verlaten zij de tuin van Visser, lopen zingend langs de haag het pad af en gaan dan een kijkje nemen in de tuin van Pol. Ook hier trappen zij met veel kabaal de deur van de keuken open. Voor de soldaten het huis binnen gaan roepen zij: 'Mutie ist hier etwas zum fressen?' Daarbij slaan zij zich op de knieën van het lachen. Eenmaal binnen vraag ik, de Appelboom, mij af waar zij mee bezig zijn. Het gerinkel van glas en het roepen: 'herlich, herlich'. De weck van vrouw Pol moet er aan geloven. Zij steken er mee het pad over en komen de plaats op. Op de werkbank van Gerrit trekken zij de weckglazen open om even later op het trapje het vlees uit de glazen te eten. Om de beurt gooien zij vanaf het trapje de lege glazen tegen de gevel van het huis. Daarna valt hun oog op mij, de Appelboom. Een appel toe, dat zal de heren smaken!

De herfst heeft zijn intrede gedaan. Niet langer kunnen wij, de Peren- en de Appelboom, onze vruchten dragen. Regelmatig vallen zij op de vochtige aarde. Vogels doen zich er te goed aan. Ik, de Appelboom, vraag mij af waar de familie terecht gekomen is? Ondanks dat Anna mij liever zag vertrekken was ik toch aan haar gehecht. De laatste jaren was zij wat blij met mijn vruchten. Mijn blad is afgevallen, de winter moet ik weer door komen. Wanneer zal de familie weer komen? Ik mis de kinderstemmen, Gerrit de harde werker en Anna, zij mopperde vaak over zijn slordigheid.

Het is donker, de wind loeit scherp langs mijn takken, ik sta te kraken. Heb ik het goed, hoor ik vreemde stemmen? Door al de stilte meen ik hallucinaties te krijgen. Al mijn poriën zet ik open. Er is iets in de lucht aan de hand, het afweer geschut? Geronk van vliegtuigen, een oorverdovende knal volgt, de aarde trilt, glas rinkelt. Zodra het licht wordt laat ik mijn kruin over de buurt gaan. De pannen zijn van de daken en veel ramen zijn gesprongen.

Wind, regen en sneeuw heeft vrij spel in de huizen. Voezie kan door het venster naar binnen springen. Zijn prooien, vogels en muizen, brengt hij tot op de plaats. In de laatste tijd is er veel sneeuw gevallen. Hierdoor is het nog stiller in de buurt. Koude heeft mij in winterslaap gebracht. Wanneer ik van gepiep wakker schrik, zijn er heel wat weken verstreken. Het is Paula, met een de piepende wandelwagen komt zij op de plaats. Zij heeft niet meer de bolle wangen van voorheen, nog steeds draagt zij het versleten manteltje van Annie. De knieën van haar kousen zijn met allerlei kleuren garen gestopt en de schoenen zijn nodig aan vervanging toe. Wie haar ook opmerkt is: Voezie. Miauwend springt zij door het open venster op de plaats. 'Voezie, lieve Voezie, je bent echt bij ons huis gebleven.' Terwijl Paula Voezie over de rug streelt loopt Voezie rond om haar benen en geeft kopjes. 'Dik anderhalf uur lopen is het, voor ik hier was Voezie.' 'Mauw, mauw.' Het is alsof Voezie haar verstaat. 'Ik schrok me dood Voezie toen ik de straat in kwam. Er ligt een huis in puin en ik dacht toen ik het zag: Ons huis zal er toch nog wel staan. In heel de straat zijn veel ramen gesprongen. Waarschijnlijk is er een bom gevallen.' Paula heeft door het gesprek met Voezie, mij weer op de hoogte gebracht. 'Kom maar Voezie dan gaan wij even op het trapje zitten, ik ben toch wel een beetje moe. Op deze kapotte schoenen was het niet lekker lopen. Daarbij heb ik last van wintervoeten. Na de oorlog, heeft papa mij beloofd, krijg ik lakschoenen.' Voezie nestelt zich op haar schoot en Paula streelt hem voordurend. 'Wat ben je lekker warm, weet je nog dat wij jou stiekem in bed namen. In het huis waar wij nu wonen zijn veel vluchtelingen. Mama heeft daar kussens op de gladde stenen vloer van de badkamer gelegd, bij het omdraaien glijden de kussens van elkaar. Wij worden dan heel erg koud. Voezie, ik moet nu in huis, mama heeft mij een lijstje meegegeven van spullen die zij nodig heeft. Grote mensen komen Arnhem zomaar niet in, overal staan wachtposten maar die zagen mij over het hoofd. Weet je hoe dat komt? In enkele huizen hier in de buurt wonen gezinnen waarvan de vader voor de Duitsers moet werken. Het vermoeden van de wacht is, dat ik een kind van hen ben.

Mama heeft mij de sleutel van de deur mee gegeven. Ga je mee naar binnen Voezie?' Met moeite krijgt Paula het slot om, de deur klemt en met haar achterwerk laat Paula zich tegen de deur vallen. Dan pas kan zij met Voezie in huis. Na korte tijd draagt zij de naaimachine in de wandelwagen en er komen nog veel meer spullen bij. Voezie blijft om Paula heen lopen.

'Het is nu erg vochtig in huis Voezie. Onze slaapkamerdeur heb ik open gelaten, in ons bed is nog wel een droog plekje. Heb ik nu alles dat mama mij heeft opgedragen?'

Paula kijkt de inhoud van de wandelwagen nog eens na. Zij knikt dat het goed is.

'Nu moet ik weer gaan Voezie, de weg terug is nog ver.'

'Mauw, mauw.'

'Nee, ik kan je niet mee nemen.'

Paula trekt de wandelwagen van de plaats en terwijl zij het pad op gaat loopt Voezie haar na. 'Terug Voezie, je moet mij niet aan het huilen maken, blijf jij maar goed op het huis passen.'

Toch weer probeert Voezie haar te volgen. Dan moet Paula zich van de kwade kant laten zien: 'Kst, kst, weg jij.'

Ik, de Appelboom, hoor vreemde kinderen in de buurt. Zij plukken de boerenkool van de tuinen en gaan de leegstaande woningen binnen. Zij laten zich weer zien met kleding en voedsel dat door de bewoners in huis is achtergelaten. Het zijn vast de kinderen waar van de vaders voor de Duitsers moeten werken. Er moet nu toch wel aan van alles een tekort zijn. Men laat zijn kinderen anders toch niet op dievenpad gaan.

Het voorjaar is weer in aantocht. Ik, de Appelboom, merk het aan het gedrag van de katten. Klaaglijk miauwend, gaan zij door de buurt en aan mijn takken willen zich weer knopjes vormen.

Het wordt tijd dat de oorlog ten einde loopt. Eerder hoorde ik uit gesprekken van Gerrit en Milder, hoe het erin de wereld voor stond.

Kom ik probeer mijn winterslaap nog even voort te zetten, er is toch niets te beleven.

Waardoor ben ik uit mijn slaap gehaald?

Ik, de Appelboom, spits mijn kruin. Gebulder in de verte en dat blijft dagen duren.

Plotseling is het stil.

In de tuinen verschijnen de vreemde mensen die hier nu in de huizen wonen.

Gezamenlijk gaan zij de tuin van Bos in. Daar vallen zij elkaar in de armen. Huilend en lachend komt het hen over de lippen: 'Het is Vrede.'

De dwangarbeiders gaan na verloop van tijd met hun gezinnen de buurt weer verlaten. Nu kunnen de gevluichte gezinnen terug keren.

Het is een triest beeld dat zij zullen aantreffen. Wind, regen, sneeuw en soldaten hebben vrij spel in de huizen gehad. De anders goed verzorgde tuinen zijn nu overwoekerd met onkruid. Het is al te ver in de tijd om te planten en te zaaien. De Perenboom en ik, de Appelboom, staan weer volop in bloei. Geen mens heeft ons dit voorjaar bewonderd.

Er gaan mannen door de buurt, uit hun gesprekken maak ik op dat zij op zoek zijn naar oorlogstuig. Niet eerder als dat de stad en de wijken daarvan verschoond zijn, mogen de bewoners terugkeren.

Pas als de zomer zijn intrede gedaan heeft komt er plotseling weer leven in de buurt. Ik, de Appelboom, hoor het geluid weer van de piepende wandelwagen. Paula?

Nee, Anna komt met Rika de plaats op. Van verbazing valt de mond van Anna open.

'Mijn God, wat ziet het er hier uit!' Het is schrikken voor hen, vele ramen zijn uit de kozijnen.

'Kom mama, niet te lang bij stilstaan, binnen moeten wij grote schoonmaak gaan houden.'

Anna en Rika werken van boven naar beneden.

Armzalig beddengoed brengen zij naar buiten in de zon en vanuit het huis komt geluid van harde arbeid. Samen brengen zij na lange afwezigheid de nacht weer in het huis door. De volgende morgen zetten zij de schoonmaak voort. Dan laat Gerrit zich met een

voor mij vreemde man zich op de plaats zien. De man draagt een overal, hij gaat direct bij de kozijnen langs waarvan de ramen aan diggelen liggen. Zorgvuldig neemt hij de maten op.

Anna komt op de plaats en Gerrit vertelt aan haar: 'Anna, jij hebt toch gehoord dat de stad Amsterdam Arnhem komt helpen bij de wederopbouw?' Anna knikt.

'Mijnheer komt uit Amsterdam, hij gaat bij ons de ramen er weer inzetten.'

'Dat is niet gek, Anna schudt mijnheer de hand.

Hoe kan ik u hiervoor danken.'

'Volgens mij wil mijnheer geen dank Anna, wel zou jij voor hem een probleem kunnen oplossen.'

'En dat is?'

'Mijnheer is opzoek naar een kosthuis.' Daar wordt Anna even stil van.

'Vooruit dan maar, wij hebben het kleine kamertje boven schoon en wat mij betreft kunt u er direct gebruik van maken. Voor een warme maaltijd moet u eerst zelf zorgen. Wij gaan naar ons evacuatieadres in Rheden terug om de kinderen en onze spullen op te halen. Als wij dan weer hier komen dan kunt u met de pot mee eten.'

Er wordt in de hele buurt hard gewerkt, in en aan de huizen. Ik zie de oorspronkelijke bewoners weer terug. Voor mij, de Appelboom, is het lang wachten op de hele familie Thieleman. Eindelijk is het zover, ik hoor vrolijke kinderstemmen. Van blijdschap laat ik mijn takken kraken zodat het de Perenboom opvalt. 'Ze komen er aan!'

Bepakt en bezakt, komt de familie, moe van het verre lopen, de plaats op. Ik kan mijn takken niet geloven. Wat zijn ze schamel gekleed, maar zij kijken er niet minder vrolijk om. Blij zijn ze om weer in eigen huis te gaan. Voezie heeft bekende geluiden opgevangen, zij komt onder de haag vandaan en zet het boven aan het trapje op een miauwen. Om de beurt nemen de meisjes Voezie op de armen. Voezie wordt door hen geroemd, omdat hij al die maanden zo goed voor zichzelf heeft gezorgd.

Als de familie goed en wel een week thuis is, laat Gerard zich ook op de plaats zien. Eindelijk zijn ze weer herenigd.

Wonder boven wonder hebben alle gezinnen in de buurt de oorlog overleefd. Alleen Trees, de moffenmeid, heb ik, de Appelboom, nog niet gezien.

'Hoe zit het met Trees?' kraak ik naar de Perenboom.

'Laatst zaten Visser en vrouw op de tuinbank. Uit het gesprek dat zij samen voerden vernam ik dat Trees met de mof naar Duitsland gevlucht is. Een kale kop is haar daardoor bespaard.'

'Ik, de Appelboom, heb Nel gezien op het pad, je weet toch nog wel Perenboom, dat zij tijdens de invasie niet meer terug naar Arnhem kon komen. Raad eens, Nel had een jongeman bij de arm!'

'Laten wij hopen Appelboom dat zij weer gelukkig wordt.'

'Willeke heb ik nog niet weer gezien, ik neem aan dat zij naar haar ouders in Rotterdam is.

In het huis van de familie Pech is een vreemde familie ingetrokken. Cornelia en Peter zitten nu achter slot en grendel.

Heb jij, Perenboom, de muziek ook gehoord in de tuin van Bos?'

'Ja zeker, het muziekcorps kan nu weer vrij spelen.'

'Jan Milder is ook thuis gekomen, de liefde tussen Rika en Jan is verleden tijd. Wel zie ik Bep weer op het pad, met haar verboden liefde.'

Langzaamaan komen de bewoners in de buurt weer in het oude ritme. De kinderen gaan over het pad naar school, vaders hebben hun baan weer opgepakt en de moeders zitten in huis ook niet stil.

Het is augustus als Gerrit op klompen en met de spade het trapje op komt. Hij bewondert mijn haast rijpe vruchten, krabt zich achter de oren, en slaakt een zucht over al het onkruid dat in de achterliggende maanden gewoekerd heeft. Hij mompelt: 'Ik zal er aan moeten geloven.' Anna komt zijn arbeid bewonderen.

'Man, man, het komt er weer netjes bij te liggen.'

'Dat vind ik zelf ook maar je moest eens weten Anna wat mij tijdens dit werk door het hoofd speelt.' Anna kijkt Gerrit met een bezorgde blik aan.

'Nou, kom er mee voor de dag.' Gerrit laat haar even op antwoord wachten:

'Ik zou kippen willen houden, Gerrit wijst naar achter bij de haag, daar had ik de ren gedacht.'

'Je gaat er dan vast weer een smeerbeel van maken, zoals met de konijnen.'

'Toen had ik geen materiaal om een behoorlijk hok te timmeren. Nu maakt men bij de betonfabriek palen met gleuven, grote platen beton worden er in geschoven. Dit wordt de snelle manier van huizen bouwen. Ik kan er natuurlijk ook een kippenhok met ren van neer zetten en een schutting voor op de plaats.'

'Door een ren gaat er een stuk van de groentetuin verloren.'

Anna, er is nu toch weer genoeg groente te koop.' Nu laat Anna Gerrit even op antwoord wachten. Zij kijkt en wijst naar mij omhoog.

'Fruit ook.'

Ik, de Appelboom, voel rillingen door stam en takken trekken. In de weet waar Anna op zinspeelt.

'Daar moet ik jou gelijk ingeven maar jij gaat mij nu toch niet vertellen dat als ik een ren wil, de appelboom moet wijken.'

'Als jij kippen gaat houden zet ik mijn zinnen op een gazon omringd door vaste planten, de appelboom past daar niet in.' Gerrit gooit de spa er bij neer en gaat in huis.

'Perenboom, heb jij zojuist uit het gesprek tussen Anna en Gerrit ook begrepen wat hun plan met mij is?'

'Neem van mij aan Appelboom, Gerrit staat er niet achter, je moet nog niet angstig zijn. Het gaat nog een maand duren voordat er geoogst wordt en wij moeten het blad nog laten vallen. In die tussentijd zijn zij wel van gedachten veranderd.'

Ik tel de dagen en nachten perenboom.

Eindelijk stelt Gerrit vast dat de oogst kan beginnen. Met teilen en manden komt de familie weer naar de boventuin. Als vanouds wordt ik kaal geplukt, worden mijn vruchten geprezen en gaat men tevreden met de oogst in huis.

De herfst doet zijn intrede. Ik laat mijn blad weemoedig vallen. Zal ik het voorjaar nog halen?

Een mooi betonnen kippenhok plaats Gerrit in de wintermaanden. Zoals in vorige jaren komt Gerrit met kwast en een emmer witkalk het trapje op de boventuin in. Het betonnen kippenhok kwast hij wit, de keien langs het pad en het gootje langs het trapje krijgen een veeg mee. Tevreden bekijkt Gerrit zijn werk.

Mijn stam is niet gewit!

'Gerrit, voordat er blad aan de boom komt moet hij om zijn.'

'Ach Anna, laten wij er nog eens een nachtje over slapen.'

'Beloofd is beloofd.' Uit de schuur haalt Anna de spanzaag.

'Nu of nooit, kom op, pak beet de zaag'

Ik, de Appelboom, laat mijn takken weemoedig hangen. Zal de buurt mij missen?

Aan weerskanten van mijn stam staan Gerrit en Anna met de gespannen zaag in de aanslag.

'Tot op tafel hoogte zetten wij de zaag er in Anna.'

De scherpe zaag komt op mijn stam, pijn trekt door mijn jaarringen.

Gedwee laat ik, de Appelboom, de dood toe.